

Muuseum

Muuseumiöö

MUUSEUM

Eesti Muuseumiühingu ajakiri
NR 1 (35) 2014

PEATOIMETAJA

Piret Õunapuu
piret.ounapuu@erm.ee

TEGEVTOIMETAJA

Heli Nurger
heli.nurger@gmail.com

TOIMETAJA

Ivi Tammaru
ivi.tammaru@erm.ee

TOIMETUSE KOLLEGIUM

Piret Õunapuu, Karin Hallas-Murula,
Tiina-Mall Kreem, Marge Rennit,
Aivar Pöldvee

RESÜMEEDE TÕLGE

Tiina Mällo

KÜLJENDUS

Ivi Tammaru

KUJUNDUSMAKETT

Kristjan Mändmaa, Indrek Sirkel

TRÜKIKODA

Ecoprint

Trükitud FSC sertifikaadiga paberile
looduslike õlide ja vaikude baasil
valmistatud värvidega. © Ecoprint

Ajakirja väljaandmist toetavad
Eesti Kultuurkapital,
Hasartmängumaksu Nõukogu,
Eesti Rahva Muuseum.

ISSN 1406-3484

ESIKAAS:

Merylin Suve

TAGAKAANEL:

Setu kuhiksõled
Eesti Rahva
Muuseumi
kogust
FOTO: Anu Ansu

PEATOIMETAJALT

Piret Õunapuu

Üle hulga aja on ajakirja vahendusel sõna saanud kultuuri-minister. Varasematel aegadel oli ajakirjas Muuseum traditsiooniks küsida uelt ministrilt arvamust muuseumide kohta, millised on tema arvates probleemid ja kuidas ta näeb tulevikku. Sellest numbrist on taas võimalus lugeda, mida kultuuriminister muuseumiga seonduvast arwab.

Käesoleva numbri teema on muuseumiöö. Sellest, millal ja miks hakati Eestis muuseumööd tähistama, kirjutab üks esimese muuseumiöö kuraatoreid Epp Alatalu. Tundub, et esimesest muuseumiööst, mis toimus muuseumiaastal (2009), on juba nii palju aega möödas. Muuseumitöötajad on juba mitmed aastad harjunud sellega, et mais tuleb mõnusaidsu välja mõelda ja hakata ööd korraldama. Ürituse populaarsust ja jätkusuutlikkust näitab ka aktiivne osavõtt öö teema valikul. Selle aasta muuseumiöös on tähti. Millised tähed öös säravad, on igal muuseumil ise valida. Järjest enam on kasvanud ka tavainimese teadmine saabuva muuseumiöö kohta. Nii tunnevad sõbrad-tuttavad, kes just tihti muuseumi ei satu, juba varakult huvi, kus midagi põnevat oodata on.

Tõsisemaks teemaks kujunes aga ajakirjas hoopis muuseumireformiga seonduv. Kaarel Tarandi mõttelend selles küsimuses innustas ajakirjaga seotud inimesi ka omalt poolt arvamust avaldama. On väga vajalik arutleda ka meie

valupunktide üle. Ja neid on kindlasti mitmeid. Kord tõusevad fookusesse ühed mured, kord teised. Nende päevavalgele toomine peakski olema meie ajakirja üks ülesanne.

Euroopa Muuseumifoorumi kohtunikekogu liige Sirje Helme on võtnud luubi alla muuseumimaailmas olulise ja oodatud sündmuse tutvustamise. Toimus ju sel aastal Euroopa Muuseumifoorumi aastakonverents ja Euroopa Aasta Muuseumi auhinna Nagala Eestis.

Tavapärase ja toreda ülevaate muuseumide aastaauhindadest annab Marju Reismaa. Juba traditsiooniks saanud üritus oli selleks koraks Tartusse kolinud ja tundis ennast siin väga hästi.

Näituste rubriigis saab sõna vormilt väike, aga ideelt suur Tartu Linnamuuseumi „Tartu – vabaduse saar?“. Et seekord ei ole näituse autoriks muuseumitöötaja, saab näitus teistmoodi, vaba ja sõltumatu tausta. Ikkagi inimese rubriigis on aga üks tõeline pärl – Kadrioru kunstimuuseumi turvavähi Anne Taal.

Rio de Janeiro muuseumitööst kirjutab oma sealse praktika põhjal Liis Kibuspuu. Ajaloo külgedelt saame teada sõjamuuseumi loost ja tervishoiumuuseumi räägib mäluaukudest.

Head lugemist!

PÄEVATEEMA

INTERVJU KULTUURIMINISTER URVE TIIDUSEGA LK 5
— PIRET ÕUNAPUU —

MUUSEUMIÕÕ ON EESTI MUUSEUMIDE TÕHUSAIM ÜHISTÖÖ LK 8
— EPP ALATALU —

LUUBI ALL

**EUROOPA MUUSEUMIFOORUMI AASTAKONVERENTS JA
EUROOPA AASTA MUUSEUMI AUHINNAGALA 2014 TALLINNAS** LK 13
— SIRJE HELME —

**ANDKE MULLE TOETUSPUNKT JA TEEN ÄRA MAAKONNA-
MUUSEUMIDE REFORMI!** LK 17
— KAAREL TARAND —

ARMASTUSEST MUUSEUMI JA TARKUSE VASTU LK 20
— TIINA-MALL KREEM —

MUUSEUMIDE REFORMIST VAATEGA MAA POOLE LK 22
— HELI NURGER —

MÕÕDUPUU

EESTI MUUSEUMIDE AASTAAUHINNAD 2013 LK 24
— MARJU REISMAA —

NÄITUSED

**„TARTU – VABADUSE SAAR?“
Näitus Tartu Linnamuuseumis** LK 29
— VIKTOR PAVLENKOV —

IKKAGI INIMENE

**ÜLDSE MITTE KALEVI ŠOKOLAADI ANNEKE
Intervjuu Kadrioru kunstimuuseumi turvatöötaja Anne Taaliga** LK 34
— TIINA-MALL KREEM —

ICOM

**MUUSEUM KUI REVOLUTSIOON
ICOMi 23. peakonverentsi muuseumipraktika Rio de Janeiro** LK 38
— LIIS KIBUSPUU —

AJA LUGU

SÕJAMUUSEUMIKS KASVAMINE LK 43
— MARIKA REINTAM —

MÄLU AUK

MÄLUAUGUD LK 49
— KALJU PAJU —

Eesti Rahva Muuseumi uus hoone kerkimas

FOTO: Arp Karm

INTERVJUU KULTUURIMINISTER URVE TIIDUSEGA

— PIRET ÕUNAPUU —
EESTI RAHVA MUUSEUM
EESTI MUUSEUMIÜHINGU ESIMEES

— 5 —

Eesti muuseumimaastik on väga mitmekesine ja kindlasti ka probleemiderohke. Kas te oskaksite oma seisukohalt välja tuua suuremad mured ja rõõmud seoses muuseumidega?

Muuseumide rohkus ja mitmekesisus iseenesest on puhas rõõm. Rõõmustav on ka see, et muuseumid köidavad nii palju rahvast. 2012. aastal külastas Eesti muuseume üle kolme miljoni inimese. Eelmise aasta statistika on veel koostamisel. Vägisi ju kedagi muuseumi ei aeta. Järelkult on neis huvitavat, köitvat ja vajalikku meie oma rahvale ja külalistele ka. Hinnatav on ka see, et omadused, mida muuseumidega seostatakse – autoriteetsus ja parim asjatundmus oma teema valdkonnas, on edukalt põimumas tehnoloogiliste arengutega ja nii suudetakse ka järjest kasvavas infotulvas konkurentsivõimelised olla. Muuseumid on samas väga vajalik alternatiiv uutele põlvkondadele, et nad liigselt ei

klammerduks virtuaalse maailma võimaluste külge. Kui ikka kolmemõõtmelisena ja käega katsutavana näed, kuidas esivanemad elasid, siis on eluvõõrust vähem. Ja eluvõõruse vähendamine on ka ju kultuuri ülesanne. Muuseumide puhul kehtib ju sama, mis öeldakse hariduse kohta: haridus ei ole pange täitmine, vaid tule süütamine (W. B. Yeats). Muredest rääkides – need on enamasti praktilised ja neid lahendatakse kogu aeg töö käigus ja eelarve läbirääkimistel. Üks teema siiski veel. Eestis on väga palju kogujaid, kes hobi korras väiksemaid või suuremaid eramuuseumide üles ehitavad. Riigi poole pöördutakse tavaliselt siis, kui kogud suureks kasvanud ning ruumi ja muid ressursse jääb väheks nii hoidmiseks kui näitamiseks. Riik saab siin aidata üksnes projektipõhiselt ja konkursi korras. Summad ei ole suured. Uute muuseumide loomist ja eramuuseumide finantseerimist praegu ette ei nähta.

Piret Õunapuu

Kultuuriminister
Urve Tiidus

Muuseumid on järjest rohkem mures, et üha kasvav nõue teenida enam omatulu jätab varju muuseumi olemuse mäluasutuseks ning teeb temast kergekaalulise lõbustusasutuse. Kas ka teie näete siin probleemi?

Kergekaalulist lõbustusasutust ei õnnestuks teha isegi huumorimuuseumist, ma arvan. Sest nali on tegelikult tõsine asi. Rääkimata kõigist teistest teemadest, mida Eesti muuseumid käsitlevad. Omatulu teenimine teenuste ja toodete arendamise ning müügi abil on hea šanss paremini majandada. Seda enam, et vara ja infrastruktuur omatulu teenimiseks on kõik ju riigi poolt olemas. Ammu enam ei näe keegi selles ka meil tonti, et muuseumis on poekesed, originaalsed tooted, et pakutakse tellimise peale erinevaid programme. Jah, see nõuab loovat vaimu ja ettevõtlikkust, aga sellest meie muuseumides puudust ei ole. Seda enam, et aastakümneid varem on maailma muuseumid sedasama teed käinud. Tasakaalu säilitamine muuseumi kui mäluasutuse ja loova institutsiooni vahel on targa juhtimise teema.

Teadus muuseumis on olnud aastaid murelapseks. Kultuuriministeeriumi alluvuses töötavaid inimesi koheldakse Haridus- ja Teadusministeeriumi alluvuses töötavate kolleegidega, kellel on samasugune akadeemiline kraad, ebavõrdselt. Ometi on muuseumitöötaja, kes teeb muuseumis väga palju praktilist muuseumitööd ja selle kõrvalt on leidnud vaimujõudu ka veel akadeemilist teadust teha, kindlasti enam väärt kui ta praegune nigel palk. Kas siin annaks midagi ära teha, et motivatsioon ei kaoks?

Toetudes hea kolleegi muuseuminõunik Marju Reismaa öeldule, saan selgitada muuseumiteaduse rahastamise olukorda. Teaduse üldine rahastamine on Haridus- ja Teadusministeeriumi vastutusalas ning praegu on võetud suund konkrentspõhise rahastamise suunas. Muuseumide puudutab see, et rahastamisest jäävad ilma need asutused, kelle tegevus ei ole läbinud evalveerimisteadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse alusel. Ainus muuseum, kes on oma teadus- ja arendustegevuse evalveerinud, on Eesti Rahva Muuseum. Samas poleks lahendus ka muuseumide erikohtlemine (st vabastataks evalveerimisest või toodaks nõudeid allapoole). See oleks just vastupidine sellele, mida muuseumitöötajad ise soovivad – teiste teadlastega võrdne tunnustatus, mitte käsitlemine mitte-päris-teaduse tegijatena. Seaduse järgi on teadusasutuste põhitegevus alusuuringute, rakendusuuringu või arendustegevuse või mitme nimetatud tegevuse läbiviimine.

Muuseumide ülesanne on palju laiem: koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimene ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalselt kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel. Muuseumiseaduses kasutatakse sõna „teadus“ seega palju laiemas tähenduses ning selle ülesande täitmine ei eelda teadusasutuseks olemist kitsamas mõttes. Muuseumi kontekstis tähendab teadustöö näiteks muuseumikogu läbitöötamist ja selle käigus museaalide kirjeldamist ning näituste, ettekannete, publikatsioonide ettevalmistamise käigus tehtavat uurimistööd.

Mis puudutab palgalist motivatsiooni, siis kultuuripoliitika arengukavas aastani 2020 on

selgelt öeldud, et riik võtab suuna riigiga töösuh-
tes olevate kõrgharidusega kultuuritöötajate ja
kutsequalifikatsiooniga atesteeritud spetsialistide
miinimumtöötasu tõstmiseks täistööaja korral
Eesti keskmise palga tasemele. Ja kui võtta
ette uus koalitsioonilepe, siis sealt leiab sellise
punkti: tõstame kultuuritöötajate palka. Püüd-
leme põhimõtte poole, et kõrgema haridusega
kultuuritöötajaid, kes saavad palka riigilt või riigi
poolt asutatud sihtasutustelt, oleksid palgatõusu
osas koheldud võrdselt.

**Liiguvad jutud, et tuleb uus muinsuskaitse-
seadus ja moodustatakse üks muinsus+ muu-
seumiamet. Kas sellel jutul on põhi all?**

**Mismoodi see muuseumi puudutab? Kas see
amet juhib või korraldab järelevalvet? Mis
siis muutub muuseumide puhul, need ju alles
said uue muuseumiseaduse?**

Praegu on kooskõlastusringil uue muinsus-
kaitseseaduse eelnõu väljatöötamise kavatsus.
Ühe probleemina on seal välja toodud tõsiasi, et
kultuurimälestiste omanike ja riigi kohustused
mälestiste säilimise tagamisel ei ole tasakaalus.
Lahenduseks on välja pakutud, et riik võtaks
enda kanda osa omanike praegustest kohus-
tustest, näiteks muinsuskaitse järelevalve ja
arheoloogilised eeluuringud, ning et seadusega
võiks anda võimaluse delegeerida teatud riik-
likke tegevusi halduslepinguga muuseumidele.
Kindlasti mitte kõigile muuseumidele, vaid vasta-
valt piirkondlikule vajadusele. Haldusülesande
delegeerimisega kaasneb loomulikult ka sellega
seotud kulude katmine. Koalitsioonileppes
mainitud muinsuskaitse- ja muuseumiamet on
selle idee edasiarendus, et lisaks sisulisele koos-
tööle tõhustada muuseumide ja muinsuskaitse
valdkonna administratiivset korraldust tervikuna
riigi tasandil, et oleks tagatud kultuuriväärtuste
valdkonna strateegilisem juhtimine. See ei
puuduta muuseumide igapäevast juhtimist või
juriidilist staatust. Ametisse võiksid ministeeriu-
mist liikuda näiteks toetusprogrammide halda-
mine, muuseumikogude järelevalve korraldus,
muuseumide ülesiste kogumispõhimõtete teema
ning ka muud kesket koordineerimist nõudvad
teemad. Kõik see on alles väga idee tasandil
ning põhiline sisend uue ameti loomiseks peaks
tulema uue muinsuskaitseaduse koostamise
käigus.

Tahan lõpetuseks öelda, et kui tänapäeva maa-
ilmas maksab isikupära, siis Eesti muuseumidel
on see ihaldusväärne omadus kõigil olemas.
Seetõttu pole ka imeks pandav, et muuseumide
populaarsus üha kasvab.

SIRVILAUAD

SUURGILDI HOONE PÄLVIS ESIMESENA EESTIS EUROOPA KULTUURIPÄRANDI MÄRGISE

Brüsselis Solvay raamatukogus 8. aprillil 2014
toimunud auhinnatseremoonial anti Eesti
Ajaloomuuseumi Suurgildi hoonele üle Euroopa
kultuuripärandi märgis, mille eesmärgiks on tõsta
esile Euroopa ühtsust, arengut ja ühiseid väärtusi
rõhutavaid paiku. Lisaks Eesti Ajaloomuuseumile
said Euroopa kultuuripärandi märgise Haagi Rahu
Palee ja Westerborni koonduslaager Hollandis
ning arheoloogiapark Carnuntum Austrias.

ALATES JUUNIST TAASAVAB OMA UKSED EESTI TERVISHOIU MUUSEUM

Põhjaliku uuenduskuuri läbinud muuseumis on
alates juunist avatud püsinäituse anatoomia osa.
Lisaks inimese anatoomia tutvustamisele peatu-
takse valdkondadel, mis on keha ja tervisega tihe-
dalt seotud, näiteks inimese evolutsioon, tervislik
toitumine ja kaasaegsed haiguste diagnoosimise
võimalused. Püsinäitus saab täies ulatuses valmis
2015. aasta alguses.

MUUSEUMID MÄNGIVAD SUVEL SÕJAMÄNGU

Sel suvel saavad külastajad sõjateemalistele küsi-
mustele vastuseid otsida 66 Eesti muuseumist.
Möödub ju 100 aastat I maailmasõja puhkemisest,
95 aastat Vönnu lahingust, 90 aastat detsembri-
mässust ja 70 aastat II maailmasõja lõpu kaitse-
lahingutest Eestis. Mänguga teadvustatakse Eestit
kaitsnud inimeste kangelaslikkust.

Mängu patroon kindral Ants Laaneots avab
mängu pidulikult 16. mail Tartus.

Osalevad muuseumid esitavad oma püsi-
ekspositsiooni kohta sõjateemalisi küsimusi või
paneavad külastajad osa võtma millestki põnevast,
näiteks toimub 29. juunil ürgaja sõjamängude
päev Mõniste muuseumis Võrumaal.

Mängijad saavad esimesest külastatavast
muuseumist flaieri, kuhu koguvad neljast muu-
seumist osalemist kinnitava templi. Neljast üks
peab olema sõjamuuseum. Enim templeid kogu-
nute vahel loositakse välja eriauhind. Templitega
flaier jäetakse viimasena külastatud muuseumi
ning sügisel loositakse auhinnad. Tänavu on
auhindadeks *paintball* i võistlus kahele salgale,
ekskursioon kümnele inimesele rannakindlustus-
tele Aegnal, Ossmussaarel ja Naissaarel ning palju
muud põnevat.

MUUSEUMIÖÖ ON EESTI MUUSEUMIDE TÕHUSAIM ÜHISTÖÖ

— EPP ALATALU —

EESTI MUUSEUMIÜHINGU JUHATUSE LIIGE

Epp Alatalu

Muuseumide aktiivne turundus ja omavaheline koostöö ei ole sugugi alati olnud enesestmõistetav. Muuseumiaastal käima lükatud muuseumiöö on kindlasti nähtus, mis on kaasa aidanud muuseumide enesekehtestamisele Eestis. Küllap tunnistavad paljud väiksemad muuseumid, et suur üleriigiline ühissettevõtmine on aidanud neid mitte ainult ühel ööl, vaid ka üldiselt suurte kõrval võrdsemana tunda ja tuntust koguda. Usutavasti on kuuendat aastat toimuv muuseumiöö suutnud enamikule tõestada, et omavahelise konkurentsi asemel on tegemist suure ühisturundusega, mille mõju kestab kogu aasta.

Tore on tõdeda, et aasta-aastalt on osatud üha enam hinnata aasta ööteemat ja sobitada seda just oma huvidega. 2009. aasta teema oli „Öös on asju“, 2010. aastal „Öös on lugusid“, 2011. aastal „Öös on aardeid“, 2012. aastal, filmiaastal „Öös on kino“, 2013. aastal, kultuuri-pärandi aastal „Öös on inimesi“. Ja nüüd siis tulevad öösse tähed. Muuseumiöö sõnum on alati hästi toiminud ja tekitanud uudishimu, sest muuseumid ise on teema laiendamisel olnud nutikad ja loovad. Mitte ühelegi teisele

muuseumitöötajate meililistis esitatud küsimusele ei ole nii elavat vastukaja kui muuseumiöö teemale. Päringule, mis võiks olla järgmise aasta teema, laekub paari tunniga rohkem kui pool-sada sisulist vastust ja erinevaid teemasid on ka hääletusele pandud.

Sarnaselt oskab enamik muuseume oma vankri ette rakendada ka Kultuuriministeeriumi tähistatavaid aasta teemasid, mõelgem kasvõi muuseumide aktiivsusele filmi- ja kultuuri-pärandi aastal. Enamik muuseume on osanud end nutikalt siduda ka liikumisaastaga.

Julgen seda väita, sest olen kahel aastal olnud muuseumiöö üle-eestilises korraldusmeeskonnas ja kogunud muuseumiöö ettevalmistusi nüüd juba üsna mitme muuseumi kõõgipoolet. Muuseumide aastased külastajanumbrid ja tuntus on kasvanud suuresti just tänu ühisele tegutsemisele ja üle-eestilisele hõlmatusale muuseumiööl ning selle kaudu kogu muuseumikultuuri aktiivsele propageerimisele. Eks seda menu kinnitab ka asjaolu, et igal aastal lisandub uusi muuseume ja mäluasutusi, kes peavad õigeks muuseumiööl oma ukseid avada. Teadlikult jäävad kõrvale vaid väga üksikud.

Esimese,
2009. aasta
muuseumiöö
logo

Veel 2009. aastal kaheldi, kas inimesed tulevad muuseumisse õhtul ja varastel öötundidel, seda enam, et käimas oli üle-eestiline muuseumiaasta ning Eesti Rahva Muuseum tähistas oma sajandat sünnipäeva ja muuseumidega seotud ettevõtmisi oli niigi kuhjaga. Ometigi selgus, et muuseumiöö oli lausa muuseumiaasta rahvarohkeim ühisprojekt. Esimesel aastal olid ukseid avatud sajas muuseumis ja külastusi oli üle 60 000. Külastuste arv on aasta-aastalt aina kasvanud ja seda isegi 2011. aastal, kui terve muuseumiöö kallas vihma, Tallinnas suisa lausvihma ning konkureerida tuli ka Eurovisiooni lauluvõistlusega. Muuseumikülastajate koguarvu on raske öelda, sest alati on nii ühe muuseumiga piirdujaid kui ka neid, kes käivad nii paljudes, kui aega ja jaksu on.

2012. aastal osales muuseumiöös „Öös on kino“ üle 200 mäluasutuse ja külastusi kogunes üle 80 000. Sealjuures oli muuseumiöö ka kogu filmiaasta osalejaterohkeim õhtu. Et mitmes muuseumis sai kino teha ja filme vaadata, siis olid külastajad kauem ühes kohas paigal, ei olnud suurt kiirustamist ühest muuseumist teise.

Tasapisi on osatud enda kasuks pöörata ka esialgne suur mure, et ühel ööl suurte rahvamasside tasuta lõbustamine on vaid kulu ja pigem vähendab edaspidist külastatavust. Suur osa muuseume on välja mõelnud peibutusi külastusteks tulevikus. Priipäase on innustanud tegelema ka muuseumimeenete kujundamisega ja müügilettide avamisega, et muuseumile tulu teenida.

VÕRGUSTIKUD

Muuseumiöö on üleriigiline üritus, ent samas on sel olemas väga selge eesmärk arendada piirkondlikku kultuurielu. Muuseume ühendavad mängud ja üleskutsed on inimesi meelitanud ka väiksematesse paikadesse, aga just seal on oluline ööks võrgustiku tekitamine. Järvamaa oli esimene maakond, kes kaasas mängu laia ringi osalejaid kogu maakonnast: lisaks muuseumidele näiteks veskid ja mõisad. Muuseumiööl arhiivide ja raamatukogude, kirikute, tuletornide ja teiste

Niguliste muuseumis on kuni 2015. aastani võimalik vaadata Niguliste peaaltari retaabli ajalugu, tehnilisi uuringuid ning konserveerimist lähivaates. Tegu on mitmeaastase mahuka konserveerimisprojektiga, mis keskendub Niguliste peaaltari hiliskeskaegse kappaltari restaureerimisele. Konserveerimistööd saab alates 2013. aasta sügisest jälgida muuseumis kohapeal. Niguliste kooriruumis seatakse üles konservaatori töötuba, teose ajalugu ning tehtavaid töid esitletakse ajas kasvava näituse vormis. Uhke kappaltari ajaloo ning teosel kujutatud pühakute ja nende legendidega saab vaataja tutvuda interaktiivse puutetundliku infotahvli abil.

Tänavu sügisel möödub 80 aastat **Kunstihoone avamisest Tallinnas**. Pidulik avatseremoonia toimus 15. septembril 1934 riigi kõrgeima juhtkonna osavõtul. Maja avas riigivanem Konstantin Päts. Kunstihoone ehitas Kultuurkapitali Kujutava Kunsti Sihtkapitali Valitsus, mida juhtis riigivanema vend Voldemar Päts. Kunstihoone tähistab tähtpäeva näitusega oma kunstikollektsioonist. Hoone fassaad dekoreeritakse lippudega nagu 1934. aastal. Juba praegu võib kunstihoone fuajees vaadata Filmiarhiivi kaadreid 1930.–1950. aastate kunstinäitustest. Ilmumas on raamat kunstihoone ajaloost ja ajaleht, valmimas kunstihoone makett.

Kumu kunstimuuseumis on avatud järgmised näitused: 12. oktoobrini „Raul Meel. Dialoogid lõpmatusena“, 21. septembrini „Marju Mutsu. Ofordis tabatud hetk“, 30. maist 28. septembrini „Nikolai Triik. Modernismiaja klassikud“, 27. juunist 2. novembrini „Merike Estna & maal avatud ruumis“, 4. juulist 23. novembrini „Meie modernism. Eesti skulptuur 1960.–1970. aastatel“, 10. oktoobrist veebruarini 2015 „Pidu sinus eneses. Art déco mood Aleksandr Vassiljevi kogust“, 31. oktoobrist märtsini 2015 „100 aastat kunstiharidust Tallinnas. EKA emeritprofessorite looming“, 21. novembrist märtsini 2015 „Jutustades lugusid. Šveitsi ja Baltimaade kunstnikud“.

Kadrioru kunstimuuseumis on 27. septembrist 2014 kuni 15. märtsini 2015 avatud näitus „Lux Aeterna. Itaalia kunst Leedu ja Eesti kogudest“.

Mikkeli muuseumis on 27. septembrist kuni märtsini 2015 näitus „Lux Aeterna. Itaalia kunst Johannes Mikkeli kogust“ ja alates 26. oktoobrist „Kollektsionääri pilguga. Johannes Mikkeli kunstikogu“.

Adamson-Ericu muuseumis on 11. aprillist 17. augustini avatud näitus „Põhjala lummuses. Eesti kunstnikud Põhjamaades“, 29. augustist 19. oktoobrini „Ruhnu eleeiad“ ja 1. novembrist tuleva aasta märtsini „100 aastat kunstiharidust Tallinnas. EKA emeritprofessorite looming“.

Hullu Teadlase
kabinetis Tartu
Ülikooli muu-
seumis
FOTO: Andres
Tennus

kaasamine toetab kultuuri- ja mälumaastiku mõtestamist. Seda enam, et muuseumipäev 18. mail lõpetab muinsuskaitsepäeval 18. aprillil algava muinsuskaitsekuu.

Võrgustike loomine vajab teinekord ka lisateenuseid. Näiteks on Tallinnas tasuta muuseumiöö buss tiirutanud juba aastaid. 2013. aastal pandi rahvast täis bussid liikuma Tartust Võru- ja Põlvamaa muuseumidesse, samuti sõideti bussiga Tallinnast Keila ja Padise kaudu Paldiskisse. Ka Rannarahva Muuseumi buss on sõidutanud huvilisi Viimsist piki mere-randa Lennusadamasse ja tagasi. Sarnaseid ühisprogramme on seega tehtud maakondlikult ja teemamuuseumide kaupa, aga rühmitamise ja koostöö võimalusi jagub kindlasti veel. Tänavu-sedki kogemused koostööst üle kihelkonna- ja vallapiiride tuleb kindlasti lahti rääkida.

Kogu muuseumivaldkond on võitnud ka muuseumiööl kõlanud üleskutsest – leia üles oma kodule või esivanemate kodukohale lähim muuseum. 2011. aastal teavitasime Lasnamäe kaabeltelevisioonis, kui lähedal on sealsetele elanikele nii Maarjamäe loss, Kumu kunsti-muuseum kui ka Rebala muuseum. Piritall jagasime apteegis ja tervisekeskuses infolehti, et Maarjamäe loss on jalutuskäigu kaugusel ja sõjamuuseum samuti täitsa lähedal. Selline info ärgitab teistmoodi mõtlema. Nagu ka see, et Viimsis elavatele ja Tallinna kesklinnas töotava-tele inimestele on olnud võimalik selgitada, et Maarjamäe loss ei ole kesklinnast kaugel – arves-tades, et needsamad Maarjamäe kauguse üle kurtjad on nii hommikul kui ka õhtul autode-rivis seismas sealsamas muuseumi trepistiku juu-

res. Või et Mustamäe inimeste lähim muuseum ei ole ainult Rocca al Mare vabaõhumuuseum, vaid Nõmme mäe all Tallinna Tehnikaülikoolis on samuti avastamist väärt muuseum, ka TTÜ instituutidel on lugusid, mida öis jutustada. Nõmmel on lisaks Nõmme muuseumile avatud Glehni loss, tähetorn ja elamusterohke park. Küllap Nikolai von Glehn rõõmustaks, kui ta näeks, kuidas muuseumiööl seisti männimetsas vihmasel ööl lausa tunde Tähetorni sissepääsu järjekorras. Ja küllap oleks Kristjan Raud tänulik, kui tema kodus Nõmmel saaks taas, ka muuseumiööl, kunstijutte kuulata.

2011. aasta külastajauuring (437 vastajat) selgitas välja, et kolmandik külastajatest sai muuseumiöö info internetist, 22% sõpradelt-tuttavalt, 16% ajalehest, 15% välireklaamist ja 9% raadiost. Küsitlusele vastanuist 52% osales muuseumiööl esimest korda.

Muuseumiööd Eesti ajakirjandus armastab. Muuseumiöö eel on igal aastal nii ajalehtedes, veebis, raadios kui ka telesaadetes innustatud külastama erinevaid paiku. Mitte ainult üleriigi-listes, vaid ka kohalikes, maakonna- ja vallalehte-des antakse teada kohalike muuseumide soo-vitusi. Telekajastused, enne ja ka pärast üritust pole vaid magasinittüpi Ringvaates-Terevisioonis ja uudistesaadetes. Ikka ka Prillitoosis ja lastesaa-detes, mis on olnud korraldajatele töö ja rõõm.

Muuseumidele jäänud tagasiside kinnitab, et neist, kes muuseumiööl esmakordselt muuseumisse on sattunud, on paljud tulnud uuesti, nii muuseumiööl kui ka muidu.

MUUSEUMIRAHVA TÖÖ JA RÕÕM

Muuseumiööde edu põhineb muidugi muuseumitöötajate endi initsiatiivil, koostöövalmidusel ja entusiasmil. Just muuseumitöötajate panus – ideed ja vaba aeg on muuseumiöö korraldamisel olulised. Ja me teame ju kõik, et tasuks on enamasti vaid... vaba päev. Aga muidugi ka muuseumikülastaja huvi ja tänu ning lootus, et õnnestunud külastusele järgnevad teine ja kolmaski. Tean, et nii muuseumi igapäevase publikuga pidevalt suhtlevad, aga ka teaduspoole muuseumitöötajad on muuseumiöö programmide ja külastajatega kohtumistest saanud jaksu ja innustust oma tööks.

Õnnestunud elamuse eeldus on, et muuseumil on pakkuda midagi uut, ennekoike aga ööformaati sobivaid tegevusi. Muuseumiöö eriprogrammide hulgas on kontserte, mälu-mänge, loteriisid, muuseumiöö tarvis luuakse spetsiaalseid haridusprogramme ning korraldatakse temaatilisi ekskursioone.

Kokkuleppeliselt on ukseid avatud kella 23ni. Sealt edasi sõltub aga võimalusest, kohast ja programmist, muidugi ka sellest, et töötajad lõpuks koju jõuaksid. Näiteks Hiiumaal on tuletorne ja muuseumi saanud tõesti öö läbi külastada. Sest muuseumiöös osalevad nii muuseumijuhid, koguhoidjad ja kuraatorid, teistest rääkimata.

RAHAST JA KULUDEST

Muuseumiöö korraldaja on MTÜ Eesti Muuseumiühing, eestvedajad on varasematel aastatel olnud Mariann Raisma, Vahur Puik, mina, Liisi Taimre ja Maarja Aigro, tänavu Külli Lupkin ja Laura Kipper. Koostööpartnerid on olnud Kultuuriministeerium, Tallinna linn, Tartu linn, KUKU Raadio, ICOM Eesti, Kultuurkapital ning osalevad muuseumid ja teised mäluasutused. Muuseumiöö eelarve on kujunenud Eesti Muuseumiühingu, Kultuuriministeeriumi, Kultuurkapitali, Hasartmängumaksu Nõukogu ja sihtasutuse Tallinn 2011 Euroopa kultuuripealinn rahaga, eri aastatel on see olnud erinev.

2009. aasta eelarve oli 385 111 krooni (muuseumiaasta eelarves eraldi reana), 2010. aastal 195 000 krooni (12 146 eurot), 2011. aastal 19 083 eurot (öö oli osa programmist „Kultuuri-pealinn Tallinn 2011“), 2012. aastal 16 989 eurot, 2013. aastal oli eelarve 14 462 ja tänavu üle 16 000 euro. Aga igal aastal on arvestatud maa- ja piirkondlikke toetusrahaseid erinevalt, kord suure programmi sees, kord eraldi.

Muuseumiöö tarbeks on välja töötatud oma tunnusgraafika, flaierid ja plakatid, mis on aastatega kinnistanud sündmuse identiteedi ja tuntuse. Raha kulus välireklaamile ning lehereklaamile trükimeedias ja veebis. Ühiselt on tehtud Tallinna ja Harjumaa programmivoldik,

Eesti Ajaloomuuseum, Muinsuskaitseamet ja TLÜ ajaloo instituut eksponeerivad ühiselt loodud näitust „Algused ja lõpud. Kesklinnast eeslinnaks“ Tallinnas Suurgildi hoones kuni 25. jaanuarini 2015. Näitus kuulub Eesti Ajaloomuuseumi 150. aastapäeva programmi.

Maarjamäe lossis on avatud 3D fotonäitus „Tervitusi Revalist, Dorpatist, Narvast, Pernast, Fellinist, Hapsalist ja Arensburgist. Sajanditagune linnafoto Eesti Ajaloomuuseumi fotokogus 3D“. Näitus jääb avatuks 28. septembrini.

Eesti Ajaloomuuseum avab 19. augustil uue virtuaalnäituse, mis on pühendatud Balti keti 25. aastapäevale. Virtuaalnäitust saadab teemaruum Eesti Ajaloomuuseumi näitusel „Iseolemise tahe“, kus külastaja saab näha valikut Balti ketiga seotud esemetest, mis on kogutud viimaste aastate jooksul muuseumisse.

Vanade pärandoskuste taaselustamiseks ja edasiandmiseks korraldab **Eesti Rahva Muuseum** 2014. aasta suvel Raadil õpitubade sarja. Töötubasid juhendavad nii ERMi meistrid kui ka pärandtehnoloogid ja traditsioonikandjad.

16. mail avatakse Eesti Rahva Muuseumis linnalaste ja -noorte teemaline näitus „#Niisama linnas“ ja 13. juunil näitus „1944: Mälupildid suurest põgenemisest“.

Kõiki tartlasi ootame 23. juunil ERMi Raadi mõisaparki jaanilaupäevale. 17. augustil toimub mõisapargis koguperepäev, kus on külas Kunksmoor.

3.–6. juulil ootab Eesti Rahva Muuseum kõiki laulu- ja tantsupeole. Avatud on Rahvarõivakiirabi. Pildistame soovijaid ja õpetame erinevaid käsitöövõtteid.

Eesti Arhitektuurimuuseumis saab 30. maist 13. juunini vaadata Eesti Kunstiakadeemia lõputööde näitust TASE 2014, 20. juunist 3. augustini Arvo Pärdi keskuse arhitektuurivõistluse töid ja 18. juunist 2. juulini Tallinna Tehnikakõrgkooli arhitektuuriosakonna lõputöid.

19. juunist kuni augusti lõpuni on Eesti Arhitektuurimuuseumis üleval Eesti Vabaõhumuuseumi näitus „Eesti taluarhitektuur. Püsiv ja muutuv“. Näitusel kõrvutatakse klassikalist suutsutareaajastut viimasel paarisajal aastal toimunud murranguga talukultuuris ning tuuakse välja meie ehituskunsti kõige rahvuslikuma osa – taluarhitektuuri iseloomujooned. Suurim Eesti taluarhitektuuri käsitlev näitus põhineb nii vanadel, ajaloolistel ülevõtetel kui ka tänapäeval tehtud uutel fotodel. Hoonete sisust arusaamiseks on välja pandud hulk jooniseid, plaane, projekte ning makette.

Tartu ja Lõuna-Eesti programmitähtsust, ühisharast on saanud toetust muuseumiõõ buss.

Raha on kulunud tele- ja raadioreklaamile, aga edastati seda peamiselt Eesti Rahvusringhäälingu kanalile tasuta kultuuriteadetele.

Olulisem kui reklaam raha eest on olnud infojagamine võrgustikes. Muuseumiõõl on oma veebileht ja Facebooki konto, kaasa on aidanud oma väljunditega maa- ja linna- ning vallavalitsused. Muuseumiõõ tutvustamisel on olnud tõhus abi ajakirjanduse väga soovisest suhtumisest, see on olnud reklaamiks ja kui ajakirjanduses on nurisetud, siis vaid teemal, miks see õõ nii vara ära lõpeb.

Teave on liikunud näiteks muuseumisõprade erinevate seltside kaudu, muinsuskaitse seltsi kaudu, raamatukoguhoidjate ühenduse või ühenduse Eesti Rattarikkaks kaudu. Olulised infokanalid on ka kohalikud raamatukogud, klubid, vallavalitsused, koolid, aga ka mõisad, kirikud, poed, kohvikud, ettevõtted, näiteks turismitalud, valla- ja külalehed, kõik nad on kohaliku info kandjad.

MUUSEUMIDE ÜHINE PANUS

Muuseumiõõ populaarsusele on aidanud kaasa muuseumide valmisolek teha üheskoos midagi kogu valdkonna jaoks. Just ühine pingutus on loonud kuvandi mäluasutusest kui atraktiivsest ja kutsuvast paigast, kus leidub palju põnevat. Muuseumiaasta ja sellele järgnenud muuseumiõõd on aidanud teadvustada muuseumide mõtet ja rolli ühiskonnas. Muuseumiõõ tulemusena ei ole suurenenud mitte üksnes muuseumikülastuste arv, vaid avardunud on avalikkuse teadmised muuseumidest. Muuseumiõõ tugevus on just see, et korraga on külastajate ees Eesti muuseumimaastik kogu oma mitmekesisuses: suured ja väikesed, linna-, küla-, riigi- ja eramuuseumid.

Muuseumiõõ edu on taganud ühine turundus, aastateema valimine, tugev programm, koostöö teiste mäluasutustega, traditsioon, tasuta osalemine ja eelkõige muuseumitöötajate entusiasm ning soov muuseumile sõpru juurde leida ja sõprust hoida.

Muuseumiõõ sihtrühm on olnud kõik Eestis elavad inimesed, Eesti külalised, aga eelkõige inimesed, kes tavapäraselt muuseumides ei käi. Paljudest muuseumiõõ uudistajatest on saanud muuseumide sõbrad.

Külastajate tunnustusele lisaks sai muuseumiõõ 2009. aastal ka Tallinna linna aasta kultuuripreemia. Ning muuseumiõõ korraldamine nomineeriti 2012. aastal muuseumide turundustöö aastaauhinna Muusa.

Muuseumiõõd on uuritud ka ühes teadustöös. Kuid töö esitlust kuuldes sain ma aru, et meie õhinapõhine muuseumiõõ ja Saksamaal avaliku raha tugeval toel toimuv ei ole võrrelda-

vad. Eestis toimuvat oli kahjuks väga pinnapealselt uuritud, aga huvilised saavad Susan Luitsalu Eesti Muusika- ja Teatriakadeemias kaitstud tööst lugeda, kuidas Saksamaal muuseumiõõd korraldatakse. Nii omandame uusi mõtteid ja oskust korraldusraha juurde saada.

Muuseumiõõst on innustust saanud ka teised eluvaldkonnad: on toimunud arhiiviood, disainiood, volleod jms. Eesti Rahva Muuseum on alates 2012. aasta suvest kevadisest õõst innustust saanud korraldanud üle-eestilisi muuseumide suvemänge.

Kuues üle-eestiline muuseumiõõ kaardistab maikuuõiseid tähti. Tuleb põialt hoida, et ilm on kuiv ja selge ning tähistaeva maagiline mõju toetab tähesadu ka muuseumides.

Elagu muuseumid üle Eesti!

TOREDAD LOOD MUUSEUMIÕÕST

Helme muuseumis käis aastal 2011 niipalju rahvast, kui neil oli kilesusse.

Ühes Järvamaa talumuuseumis oli rahvas juba varakult muuseumis käima hakanud, enne kui õõtu ja päris muuseumiõõ kätte jõudis, et nad ikka igale poole jõuaksid.

5. mail 2012 tegin kaasa Raadi korraldustalgutel ja korraldasin endale plakatite jagamise talgud, külastades hommikupoolikul pea kõiki muuseume, mis jäid Tallinna-Mäo-Tartu tee äärde, ja õõtul neid, mis jäid ette Tartust Jõgeva, Järva-Jaani ja Järeda kaudu Tallinna sõites.

Kõige uhkemaid kroone nägin Filmiarhiivis, kus lapsed ja suured tegid vanadest filmilintidest peakatteid.

Eesti Rahva Muuseumi näitustemaja tualettruumis rõõmustas filmitsitaat „Kust sa, lilleke, siia sattusid?“ muuseumikülastajaid veel kuid pärast muuseumiõõd.

Seidla veski jahust, mida muuseumiõõ ettevalmistamise ajal soetasin, jagus pannkookideks ja karaskiteks terve aasta jagu.

EUROOPA MUUSEUMIFOORUMI AASTAKONVERENTS JA EUROOPA AASTA MUUSEUMI AUHINNAGALA 2014 TALLINNAS

— SIRJE HELME —

EESTI KUNSTIMUUSEUMI PEADIREKTOR
EMFI KOHTUNIKEKOGU LIIGE ALATES 2010. AASTAST

— 13 —

1977. aastal kuulutati esimest korda välja ilusa tiitliga – Euroopa Aasta Muuseum – pärjatud muuseum, milleks oli Ironbridge Gorge Museum Trust Suurbritanniast. Organisatsioon, kes selle autasu välja andis, oli Euroopa muuseumimaastiku ühe prominentsema isiksuse, 60ndate aastate industriaalarheoloogia pioneeri ja ajakirjaniku Kenneth Hudsoni poolt ellukutsutud Euroopa Muuseumifoorum (EMF). Võitjate hulgas on olnud muuseume paljudest riikidest, sealhulgas ka Eesti Kunstimuuseumi Kumu kunstimuuseum 2008. aastal. Auhinna nominatsioonini on Eesti muuseumidest jõudnud Eesti Ajaloomuuseum, NUKU muuseum, Tartu Mänguasjamuuseum, Eesti Maanteemuuseum, Tallinna Linnamuuseum ja Meremuuseumi Lennusadam. Seekordne tiitel antakse välja 36. korda toimival Euroopa Aasta Muuseumi auhinnagalal (EMYA) Tallinnas Kadrioru kunstimuuseumis. Sellele eelneb EMFi aastakonverents Kumu kunstimuuseumis.

Autasu sünnilugu on seotud Kenneth Hudsoni ideede ja tegevusega ajal, kui tundus, et muuseumid on ühiskonnas toimuvatest arengutest kõrvale jäämas. Muuseumid olid ikka olnud kõrgkultuuri osa, natuke arrogantsed ja kõrgid. Ei saa küll kõnelede kõigi erialade muuseumide nimel, kuid kunstimuuseumidevastane protest kerkis koos 1960ndate noorsoorahutustega, mis kuulutas kunstimuuseumid elava kunsti jaoks surnud paigaks. Kas muuseumil on üldse tähtsust kaasaegse kunsti kontekstis? Kas muuseum suudab võtta osa diskussioonidest, mis toimuvad ühiskonnas? Kas muuseum on kunstiteose jaoks vangla või parim, mis sellega võib juhtuda, küsis Ameerika kunstiajaloo professor Douglas Crimp oma 1990. aastal avaldatud raamatus *On the Museum's Ruins*. Sellised küsimused on jätkuvalt õhus, hoolimata 1980ndatel alanud muuseumide ehitamise buumist, kus iga linn võitles selle eest, et saada endale kuulsa arhitekti ehitatud imeline hoone. Vahel on see ka õnnestunud,

Sirje Helme

EMYA 2008
auhinna võitnud
Kumu kunsti-
muuseumis toi-
mub seekordne
EMFi aastakon-
verents

FOTO: Kaido
Haagen

Guggenheimer muuseum Bilbaos Hispaanias sai tõesti rahvusvaheliselt tuntuks tänu Frank Gehry imelisele arhitektuurile ning 2000. aastal kuulutas EMF selle Euroopa parimaks muuseumiks.

Kenneth Hudson ei muretsenud aga niivõrd kunstimuuseumide pärast, vaid arutles laiemalt muuseumide tähenduse üle ühiskonnas. Meile on iseenesestmõistetav, et muuseum on mäluasutus, et ta hoiab seda, mis muidu kaoks, aga mida kõik järeltulevad põlvkonnad vajavad.

Kas aga vajavad? Ja mida muuseumid teevad selleks, et nad inimestele tõesti korda läheksid, et muuseumikäik kuulaks nende käitumismallide hulka? See oligi Kenneth Hudsoni mure ning tema sõnum on kokkuvõttes väga lihtne – muuseum peab olema orienteeritud oma publikule, muuseumitöötajad peavad vaatama oma tegevust väljastpoolt sissepoole, mitte vastupidi. Tõed, mida tänapäeval jagavad kõik muuseumitöötajad – tuleb töötada publikuga ja nende erinevate gruppidega ning tuleb mõelda, et iga eksponaat, mida muuseum näitusel esitleb, peab kõnelema publikuga – ei olnud seitsmekümnendatel nii iseenesestmõistetavad. Kuigi 30 aasta jooksul on muuseumimaailmas vaheldunud mitmeid trende, valib EMFi kohtunikekogu endiselt Euroopa parimaks selle muuseumi, kus lisaks kõrgele erialasele professionaalsusele on väga palju tähelepanu pööratud publikule, väljendugu see siis kas väga heas ja huvitavas ekspositsiooni arhitektuuris, trükistes, suunavas graafilises disainis või muus taolises – detaile on sadu.

Kuidas otsustada, missugune on parim muuseum? EMFi juures asub nn kohtunikekogu, mille liikmed roteeruvad iga kolme aasta tagant, nõukogu ettepanekul ja otsusega on võimalik siiski kohtunik olla ka mitu korda

järjest. Kohtunikeks on palutud suurte kogemustega muuseumispetsialiste, vahel ka võitnud muuseumide direktoreid. Kohtunikud töötavad vabatahtlikkuse alusel, st töötasuta, kuid nende otsesed reisikulud tasub EMF.

Kohtunike töögraafik ja suuresti ka kogu EMFi töögraafik jaguneb üldiselt kaheks. Esiteks periood aasta algusest kuni mai lõpuni, kui uued muuseumid esitavad avaldusi konkursil osalemiseks. Samal ajal valmistatakse ette aastakonverentsi ning auhinnagalat, need ettevalmistused algavad tegelikult juba eelmisel aastal. Kui see pidulik sündmus on möödunud, arutatakse kohtunikega läbi uute muuseumide külastamise graafik. Tavaliselt on uusi avaldusi üle neljakümne, vahel ka rohkem ning on olnud ka olukord, kus näiteks üks kohtunik on pidanud külastama kaheksat muuseumi. Arvestades, et kohtunikena töötavad oma erialal väga hõivatud inimesed, pole see sugugi lihtne. Reisimine ning väga pingutav raportite kirjutamine algab reisinimekirja kinnitamisest juunis ning kestab enam-vähem oktoobri keskpaigani. Seejärel loetakse üksteise raportid läbi ning periood lõpeb aastakoosolekuga novembris, kus analüüsitakse tulemusi.

Kohtunikel on oma töö jaoks loodud vajalik ankeet, rida standardküsimusi ja juhiseid, mida tähele panna, kuidas vestelda jne. Kuid ikka juhtub, et iga aasta novembris toimuv koosolek algab küsimusega – kas meil olid ikka ühesugused kriteeriumid? Teoreetiliselt kindlasti, puhtinimlikult aga võtab iga kohtunik viimase otsuse – kas soovitada muuseum edasi järgmisesse etappi või esitada koguni peapreemia kandidaadiks – ikkagi oma südametunnistusele. Esimese tutvumisreisi teeb kohtunik üksinda ning tihti ei piisagi ühest päevast, kui tegu on suure

muuseumiga. Juhul, kui leitakse, et muuseum võiks kandideerida mõnele EMFi auhinnale, saadetakse muuseumisse veel üks kohtunik, kes aga käitub tavalise külalisena, sellest käigust ei informeerita külastatava muuseumi juhtkonda. Tuleb märkida, et vahel võivad ühte ja sama muuseumi külastanud kohtunike kogemused olla väga erinevad – esimesel juhul saab kohtunik parima teabe ja kogemuse osaliseks, mida muuseumil on pakkuda, teisel juhul võib kohtunik lihtsalt sattuda n-ö halvale päevale: programmijuht haigestus, internet ei tööta, muuseumitöötajad on kerges paanikas ja kedagi ei huvita juhuslik, aga äärmiselt oluline külaline.

Samas võib kohtuniku ja muuseumitöötajate vahel tekkida ka äärmiselt mõistev ja sõbralik suhe. Lõpuks oleme ju kõik kolleegid ning mingi probleemi üks või teine aspekt ja selle lahendus huvitab kolleegina ka kohtunikku. Tihti peale tuleb raportit kirjutades peale tunde, et see on fantastiline muuseum, pole võimalik, et „minu“ muuseum ei saa peaauhinda! Istudes aga novembris päevade kaupa koos kolleegidega laua ümber, vaagides ühe või teise muuseumi paremaid ja halvemaid külgi, see enesekindel vaimustus tihti peale kaob, sest diskussioonides tuleb esile üha uusi suurepäraseid muuseume.

Raportite hulk, mis tuleb enne läbi lugeda, on väga mahukas, kuid ikkagi muutub otsusta-

vaks muuseumi külastanud kohtuniku elav esitus. Oleneb inimesest ja tema temperamendist, kuid üldreeglina üritatakse jääda kriteeriumides määratletud argumentide juurde ning mitte pidada emotsionaalseid kaitsekõnesid, isegi kui vahel väga tahaks. Meenub eelmisse koosseisu kuulunud särav portugallanna, kelle iseloomustused külastatud muuseumide kohta jätsid pigem advokaadi kaitsekõne mulje: teised kohtunikud istuvad veenmist vajavate vande kohtunike na ning lõpuks on selge, et ainus vastus, mille intensiivse, aruka ja äärmiselt emotsionaalse kõne peale öelda suudad, on: „Jah! Kahtlemata on see parim muuseum!“ Põhjamaine temperament ei saa sellise asjaga kindlasti hakkama, õnneks on kohtunikud rahumeelselt kõiki aspekte asjalikult vaagivad kolleegid, pigem liigse kiituse suhtes ettevaatlikud.

Kui lõpuks ikkagi konsensust ei saavutata või on kandidaadid äärmiselt võrdsed, tuleb salajane hääletamine ning siis aitab potentsiaalset võitjat ainult ime. Punktine kaotus võib võidule nii lähedal olnud muuseumi paisata tagasi lihtsalt nominentide hulka, sest n-ö madalamad positsioonid ja eriauhinnad on juba läbi hääletatud ja võitjad leitud.

Kogu sellel keerukal ja ajamahukal protseduuril polekski ehk tähtsust, kui samal ajal ei toimuks märksa laiemad diskussioonid

EMYA 2014
tseremoonia
toimumis-
paik – Kadrioru
kunstimuuseumi
peasaal – loob
piduliku gala
jaoks ideaalse
õhkkonna
FOTO: Arne
Maasik

**EMYA 2014 üks
nominentidest –
Eesti Meremuuseumi Lennu-
sadam – asub
vesilennukite
angaarides**

**FOTO: Kaido
Haagen**

erinevate ideede liikumiste kohta muuseumi-
maastikul. Tavaliselt tulevad samad ideed esile
ka aastakonverentsil, viimase päeva hommiku-
sel sessioonil. Teemad on alati väga erinevad.
Mäletan EMFi kohtunikekogu juhataja Wim de
Vosi arutelu Portugalis Penafielis, kui ta esitas
olulisi tähelepanekuid, mis suunasid mõne asja
ümbertööstamisele ka Eesti Kunstimuuseumis.
Näiteks: küsimus pole mitte selles, kes tuleb
muuseumi, vaid selles, kes sinna ei tule, või
kui on igav muuseum intensiivses linnas, siis
on võimalik asju muuta, aga kui on intensiivne
muuseum igavas linnas, mis siis saab?

See, et 2014. aastal toimub EMYA üritus
Eestis, pole kindlasti Eesti Kunstimuuseumi
egotriipp, vaid äärmiselt oluline kõigile Eesti
muuseumidele. Me saame paljusid kanaleid
kasutades kinnitada – meil siin on suurepärased
muuseumid! Silmapaistvad muuseumid mujal
Euroopas võivad olla ehk paremini finantseeri-
tud, asuvad keskustele lähemal ja sõidavad üks-
teise elu ja näitusi tihedamini vaatama, aga olen
veendunud, et meil on visadust ja innovatiivset
meelt olla sama head ja väiksema tööjõuga tege-
likult rohkemgi ära teha. Me ei ole küll kunagi

hellitatud üleliigsest tähelepanust ja meie uste
taga ei oota kaheksa miljonit külastajat aastas,
aga see ei tähendagi suurt midagi tunde ja tead-
mise kõrval, et oleme muuseumide konkurents-
võrdsed. Eesti muuseumid on EMYA konkurssi-
del esinenud niivõrd hästi, et meie muuseumide
üldine tase ning hea renomee oli see, mis EMYA
aasta sündmuse Eestisse tõi.

ANDKE MULLE TOETUS- PUNKT JA TEEN ÄRA MAAKONNAMUUSEUMIDE REFORMI!

— KAAREL TARAND —
EESTI RAHVA MUUSEUMI AVALIKE SUHETE JUHT

Kui mina Eesti Rahva Muuseumisse tööle ja sellega koos „muuseumimaastikule“ jõudsin, oli muuseumireform sellel juba alanud. Täpsemalt, see oli seal väldanud pea terve inim põlve, sest kogu riigivõimu ja omavalitsuse reformi avalike teenuste mõistlikuks pakkumiseks üle maa algatas juba Mart Laari koalitsioonivalitsus aastal 1999. „Hea koalitsioonipartner“ Reformierakond nurjas selle üsna lootustandva katse paar aastat hiljem ja et just seesama üldiselt julgetele ja leidlikele uuendustele vastu seisev erakond on juhtinud ühe lühivaheajaga tollest ajast tänaseni ka kultuuriministeeriumi, pole ime, et suure haldus- ja avalike teenuste reformi ühe väikese osana mõeldav muuseumireform kuidagi valmis ei saa.

Aastal 2010 on muuseuminõunik Marju Reismaa Postimehes põhjendanud, et maakonnamuuseumide reformi algtoukeks olla riigikontrolli 2005. aasta audit. Algatajate osas näidatakse näpuga ka siseministeeriumi poole. Tõesti, viimase alla kuulub regionaalpoliitika ja omavalitsus, samuti valitsuste kauane kõige

tühjem koht, nüüdseks likvideeritud regionaalministri amet koos bürooga. Põhilise tõukejõu katsetele korraldada ümber muuseumide haldamine andis mõistagi rahandusministeeriumi majanduskriisi aegne säästu- ja kärpefanatism, mis viirusena levis üle kogu avaliku sektori. Oma roll maakonnamuuseumide segaduste asjas on ka maavalitsustel, mis pärast ülemaalse omandireformi korraldamise lõppu on kaotanud suure osa tegevusväljast ja mõttest. Olgugi et maavalitsused muuseumide haldamisest loobusid, keeldusid nad ka hiljem näiteks kooskõlastamast muuseumide ümberkorraldamise plaane.

Miks riigivõim muuseumide haldamisega ja halduse kaasajastamisega hakkama ei saa, selle põhjusi on mitmeid. Põhilised on mõistagi poliitilise juhtimistasandi probleemid, ilma tähtsuse järjekorrata loendades:

- pädevuse ja huvi puudus kultuuripoliitika vastu kõigis erakondades;
- kultuuri (ja seda valitseva kultuuriministeeriumi) kehv koht täitevvõimu teemade ja positsioonide pingereas;

Kaarel Tarand

- eelmisest järelduv kultuuriministri ametikoha täitmine poliitiliste kergekaallaste või langevate tähtedega;
- pidev (ja võimalik, et alateadlik) püüd vabaneda isiklikust ja ametkondlikust vastutusest teatud avalike teenuste ja funktsioonide ülalpidamisel selle kaudu, et valgustuslike (või ka hoolekandelist jne) ülesannete täitmisele üritatakse kohaldada turuloogikat ja -reegleid, mis sest, et turgude puudumine (minister Rein Langile küll meeldis sõna „turutõrked“) on üldteada;
- kultuuriministeeriumi tegevusalade lahusatus haridusministeeriumi omadest, mille tagajärjeks on koostöö asemel jagatud vaesus, konkurents ja dubleerimine, ebaotstarbekas investeerimine, valdkondade töötajate ebaõiglane ja ebavõrdne kohtlemine riigi/omavalitsuse poolt.

Kõige hullem on, et pärast seda, kui parlamendis eneseimetluslike kiidukõnede saatel võeti vastu dokument „Riigi kultuuripoliitika põhi- alused aastani 2020“, arvab kogu riigi poliitiline klass, et tegu on tehtud, võib seitse aastat loorberitel lebada ning on juba „valdkonna töötajate“ oma viga, kui nad kehtestatud õilsas ja imelises poliitilises raamistikus hakkama ei saa. Et valitsusest parlamenti tuli arengusuundade pähe üks maailma kõigi toredate asjade loend ja heade kavatsuste protokoll, mis aga ei sisaldanud kaaskirjana probleemide ja puudujääkide nime- ja hinnakirja, siis võiski vähe informeeritud rahvasaadikutele jääda mulje, et kõik on

juba väga hästi ja selle dokumendiga lihvitakse seda va viimast protsenti paremaks.

Konkreetselt muuseumidele pühendati arengusuundade lõigus 34 tervelt viis alampunkti, üks veidram kui teine. Ma tean, et dokumendi koostamise algfaasis osalesid sihtide sõnastamisel ka muuseumid ise ning eriti muuseuminõukogu (seega pole kogu vastutus nadi lõpptulemuse eest riigi kanda), kõik kindlasti täis head tahtmist ja teadmisi, kuid tagantjärele peaksid osalenud ausalt tunnistama, et see töö oli kasutu, sest ekspertide sisendit ju tegelikult vaja ei olnud ning lõpuks läksid käiku ikka ministeeriumi noorte ja rõõsapõsksete ametnike tähenduseta kantsleilaused.

Alustagem otsast: „Muuseumide eesmärk on kujuneda kaasaja ootustele ja vajadustele vastavateks mäluasutusteks ...“ Mida see lausealgus ütleb? Esiteks seda, et muuseumid ei vasta praegu „kaasaja ootustele ja vajadustele“, sest peavad ju alles hakkama kujunema. Mis aga halvem veel, kuskil ei nimeta keegi, kes ja millisel viisil sõnastab need kaasaja ootused ja vajadused, et muuseumidele eesmärk üldse tekiks.

Samade põhisuundi hääletanud saadikute käe all valminud muuseumiseaduses on muuseumi mõiste küll selgemalt kirjjas („ühiskonna ja selle arengu teenistuses alaliselt tegutsev kultuuri- ja haridusasutus, mis ei taotle majanduslikku kasumit, mis on üldsusele avatud ning mille ülesanne on koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalset

Hiiumaa muuseum

FOTO: Urmas Liit

kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel“), aga seegi ei ütle midagi „kaasaja vajaduste“ kohta.

Mida siis riik põhisuundade järgi veel lähiaastail teeb? Riik soodustab koostööd kultuuriasutuste vahel (34.2) ja toetab teadmiste lahtimõtestamist (34.3), ühesõnaga on kaasreisija juhi kõrval, kes müksab ja vestleb, et uni ei tuleks. Vahepeal (34.4) läheb jutt täiesti umbisikuliseks, kui presenteeritakse toredat mõtet, et koolinoored võiksid rohkem muuseumis käia. Ja lõpuks (35.5) pommina: „riik lähtub muuseumivõrgu kujundamisel asutuste tegevuse jätkusuutlikkuse ja muuseumide mitmekesisuse tagamisest.“ Riik lähtub kujundamisel tagamisest! Sõnakõlksu teeb eriti helisevaks asjaolu, et muuseumiseaduses sõnu „jätkusuutlikkus“ ja „mitmekesisus“ ei esine. Veel vähem on määratud, kuidas neid omadusi kindlaks teha, ometi on see arengusuundade kontekstis ju esmane. Kuni pole usaldusväärse metoodika alusel selgeks tehtud, mis on jätkusuutlikkuse ja mitmekesisuse mõõdupuud, ei saa võrku kujundada. Või on mõeldud vastupidi – et võrk kujundataksegi nii, et kõik seal on jätkusuutlikud ja kokku mitmekesised? Sel juhulgi peab küsima, millistele mõõdetavatele alustele toetub võrgu kujundamisprotsess, kui jätkusuutlikkus on kujundamise tagajärg. Kuid sellest vaikivad põhisuunad, vaikib ka seadus.

Niisiis ei jää kogu kärarikka reformi käigus sõelale muud kui muuseumide juriidilise vormi muutmine, riigiasutustest saavad või on saanud eraõiguslikud sihtasutused. Jällegi on see eelarvet tegevale riigivõimule soodne, tema ei vastuta finantseerimise eest enam lõpuni, vaid ainult „toetab“ võimaluste piires, muu on juba muuseumitöötajate leidlikkuse küsimus (ehk võlusõna „omatulu“).

See mõtteviis paljastab võimu täieliku teadmatuse muuseumi kui valgustus- ehk haridusasutuse mõttest ja ülesannetest. Ja just teadmatusest on riik ka ebajärjekindel. Kooli külastatavusele ei ole näiteks seatud pideva kasvu ja suurema omatulu ülesannet, ei peeta kooli seaduste järgi ka meelelahutuse ja elamuste pakkumise asutuseks. Ma ei taha sellega öelda, et koolikohustusega sarnaselt peaks kehtima muuseumikohustus, aga seda küll, et viivitamatult peaks lõppema mõtlemine muuseumist kui mingist suvalisest teenindusasutusest, mis võib olla, aga ei pruugi olla, kui kliente jääb väheks ehk pole piisavalt löbu.

Eelõeldu ei tähenda, et kõik peaks jääma nii, nagu on, vaid seda, et arvuti parandamiseks on vaja arvuti ehitust ja tööpõhimõtet tunda. Poliitilisel võimul pole aga juba aastaid olnud vähimatki kompetentsi muuseumisüsteemi kaasajastamisel ja et suurematel riigimuuseumidel on piisavad suhtekorralduslikud enesekaitse

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis

30. maist 24. augustini avatud näitus „Tõnis Kão. Disain kui eksperiment“. Tõnis Kão on eesti juurtega tööstusdisainer, kes on Saksamaa tihedal disainimaastikul edukalt karjääri teinud. Ta töötas aastaid Siemensi juures disaineri ja disainistuudio juhina. Tõnis Kão on olnud tootedisaini professor, tegelenud muuhulgas näituste ja trükiste kujundamisega ning disainiteemadel ka kirjutanud.

6. septembrist 9. novembrini on võimalik vaadata suurt ülevaatenäitust „Eesti tööstustekstiil ja disain“ siinsest tööstustekstiilist ja tööstuskunstnikest tekstiili- ja kergetööstuses ning tänastest tekstiilidisaineritest. Näitusel sarjast „Klassikud“ on eksponeeritud klaasikunstnik Silvia Raudvee (sünd 1927) looming aastatest 1961–1999 (22.11.2014–25.1.2015).

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumis

27. juunil näitus „Teatrikunstnik Mari-Liis Küla 90“. Eksponeerimist leiavad nii ETMMi kogudesse kui ka Mari-Liis Küla erakogusse kuuluvad kostüümi- ja lavakavandid, fotod, maketid, kostüümid jm. Näitus „Hugo Leppnurm 100“ avatakse 1. oktoobril. Näituse käigus toimub eksklusiivne kontsert Hugo Leppnurmele kuulunud koduorelil, mida aasta teises pooles muuseumi ekspositsioonis näidatakse. Laulupeoaasta tähistamiseks avatakse Tallinna sadama Admiraliteedi basseini veerel Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi laulupeoteemaline näitus „Aja puudutus. Puudutuse aeg“.

Okupatsioonide Muuseumis on septembri lõpuni avatud näitus „Eesti Vabariigi Rahvuskomitee 70“, mis tutvustab Eesti Vabariigi Rahvuskomitee loomist, selle tegevust ja püüdlusi moodustada valitsus ja taastada riiklik iseseisvus. Suvel avatakse näitus „Ründed ja ränded“, mis annab ülevaate eestlaste ja põliste rahvusvähemuste saatusest Eestis alates kultuuriautonomiate asutamist kuni Eesti iseseisvumiseni. Novembrist on avatud näitus „Diktaatorlus ja demokraatia – äärmused Euroopas 20. sajandil“, mis on pühendatud Berliini müüri langemise 25. aastapäevale.

29. maist 31. oktoobrini on **Tartu Ülikooli kunstimuuseumis** avatud näitus „Peaasi on iluasi?“, mille teemaks ilu ja inetus antiikkunstis.

Tartu Ülikooli muuseumis on avatud näitus „PEA ASI: maailm õlgadel“.

25.–30. augustini toimub Tartus rahvusvahelise teadusinstrumentide komisjoni (*Scientific Instrument Commission*) sümposium.

1. mail avatakse Tartu Ülikooli muuseumis Toomemäel muuseumipood.

võimed, siis lööb põhiliselt välku kaitsetumate maakonnamuuseumide kohal.

Minister Laine Jänes (Randjärv) murdis maakonnamuuseumide reformides hambad. Kiiresti organiseerunud need eripalgelised asutused „üksmeele avalduse“ taha ja minister taandus. Toona allakirjutanutest on mõnigi juba reorganiseeritud või sootuks kadunud, kuid küsimus lõpliku lahenduseta. Kuni parlament ei suuda anda vastust küsimusele, mis on maakond ja mis on omavalitsus ning kuidas füüsilise infrastruktuuri (sh muuseumihooned) abijõul ikkagi kindlustatakse aina mobiilsema elanikkonna paiksus ühtlaselt üle maa, ei saa lõplikult selgeks ka maakonnamuuseumide staatus ja tulevik.

Endastmõistetavusi ju peaks tunnistama, näiteks seda, et nõukogude rajoonidest kunstlikult tekitatud maakonnad pole mingid maakonnad (Jõgeva, Rapla ja Põlva näiteks), millel saaks olla mingit iseseisvat identiteeti. Isapoolset meesliini pidi Juuru kihelkonnast pärit inimesena olen oma päritolu seda osa ikka Harjumaa, mitte Rapla rajooni omaks pidanud. Sama reegel kehtib väga paljude Põhja-Tartumaa ja Vana Võrumaa elanike kohta.

Nii ei pääse küsimusest, kui pole identiteediga maakonda, kuidas saab olla maakonnamuuseumi (sedasama, mida reformida), mis seda identiteeti, selle aja- ja kujunemislugu uurib, kogub ja vahendab. Ei saagi, küll saab olla muuseum X või mingi muuseumi osa mistahes

Eesti asustatud punktis. Haldusreformi esimeste katsete järel, kui selgus, et mõistliku suuruse ja elujõuga valdade-linnade tegemisest ikka asja ei saa, läksid mõned jõulisemad ministeeriumid nn harukondliku reformi teed ja määrasid oma piirkonnad/regioonid üle maakondliku otsustustasandi ja virina ära. Tuntumad näited on siin politsei ja päästeteenistus, aga ka kaitseväge, samuti meditsiin. Tagajärg on, et kuskilt ei ole vajaliku avaliku teenuse pakkumine sootuks kadunud, kuid kindlasti ei pakuta neid teenusi seal, kust elanikud on ammu minema kolinud.

Lõpuks taandub kõik ikkagi sellele, kas ajalugu võib ja saab tagasi pöörata. Kunagise maakondliku identiteedi alus oli talupoegade paiksus, et mitte öelda – pärisorjus. Me rahvuslikud äratajad 19. sajandil hakkasid sellest materjalist rahvust ja riiki kokku määtsima ning said edukalt hakkama. Mulle on selgusetu, miks peaks ajutise iseloomuga haldusterritooriumidel paiknema valgustusasutused, mis väidavad end elus hoidvat midagi, mis juba poolteist sajandit tagasi pakiti kokku millegi suurema ja ilusama nimel. Vastupidi on mulle aga väga selge, et igas tähtsamas Eesti linnas (mis ei pruugi olla „maakonnalinn“) peaks tingimata olema tagatud nii munitsipaalalluvuses muuseum(id) kui ka rahvusmuuseumi mingil viisil (vorm on maitse asi) kohalolek. Mismoodi välja ehitada avalik-õigusliku rahvusmuuseumi üleriigiline võrk, on juba järgmise jutu teema.

Armastusest muuseumi ja tarkuse vastu

— TIINA-MALL KREEM —
KADRIORU KUNSTIMUUSEUM

Tiina-Mall Kreem

Eesti muuseumid on head, aga võiksid olla veel paremad, kui nende arengutingimusi parandataks. Selles veendununa ter-vitan ma muuseumide süsteemi vana kalana uustulnuk Kaarel Tarandi kriitilisi märkusi ja ettepanekuid ning lisan neile omapoolse kommentaari.

Tuleb tunnistada, et Tarand tõstatab põhimõttelisi küsimusi. Muuseumi tippjuht olematagi võib ministeeriumide tasandil vajalike reformide tegemata jäämist tajuda, eeskätt töös ava-

likkusega. Riigi, selle valitsejate jaoks näivad muuseumid olevat lõbustus-, mitte (haridusasu-tustest sisuliselt lahutamatud!) mäluasutused. Kui seda ka mitte sõnades, siis vähemalt tegudes, konkreetset – järjest suurenevas omatulu teenimise kohustuses.

Nimetatud asjaolu on endaga kaasa toonud näiteks selle, et kassatulu teenimise survele on Kultuuriministeeriumi ja kohalike omavalitsuste alluvusse kuuluvad muuseumid

hakanud kasutama Haridus- ja Teadusministeeriumi alluvuses oleva koolisüsteemi kantse-liiti. Tänavu märtsis Kumu kunstimuuseumis toimunud muuseumihariduse seminaril „Sõnastaja“ on sel teemal pike-malt peatunud ning Õpetajate Lehe „Muuseumipedagoogika“ erinumbri näitel välja toodud, kuidas enamik Eesti muuseumide räägib oma hari-duslikku tegevust reklaamides RÕKist (riiklik õppekava) ja muuseumitundide vastavusest

sellele, ainepõhisusest ja muust taolisest.

Mõistagi pole küsimus kantseliidis, kuivõrd selles, et muuseumides tehtavat haridus-, aga ka teadustööd ei võeta ministriumide tasandil tõsiselt. Muuseumi külastuse on Haridus- ja Teadusministeerium küll RÕKi sisse kirjutanud, kuid muuseumihariduse maksavad sisuliselt kinni Kultuuriministeerium, kohalikud omavalitsused ja lapsevanemad. Kas siin pole mõtlemise koht, mõistagi meie ministriumidele?

Sarnane küsimus kerkib üles ka siis, kui mõtleme sellele, kes ja kui palju maksab muuseumides tehtava teadustöö eest, mis sisuliselt kastab Haridus- ja Teadusministeeriumi loorbereid. Ruumi kokkuhoiu huvides viitan siin vaid probleemi pike-male käsitlusele ajalehes Sirp (20.3.2014) ning kordan, täiendades Tarandi mõtet, et Kultuuriministeeriumi alluvuses töötavaid teadlasi koheldakse ebavõrdse võrreldes Haridus- ja Teadusministeeriumi alluvuses töötavate kolleegidega, kellel on samasugune akadeemiline kraad.

Lisaks kirjeldatud ebakõlade ületamiseks sobiva seadusandluse väljatöötamisele ja rakendamisele ootaksin riigilt ka selgemat seisukohavõttu palju räägitud elukestva õppe ja muuseumi suhte küsimuses. Selles, et täiskasvanud oma täiendushariduse ise kinni maksavad, näiteks muuseumipiletit ostes, ei näe ma probleemi. Küll aga näen ma probleemi selles, kui muuseume käsitatakse lõbustusasutustena, kes ei peagi oma valdkonda põhjalikult tundma ega tegema teadustööd oma kogude uurimiseks ja näituste korraldamiseks. Sellisel juhul pole ju mõtet lootagi, et inimesed, sealhulgas teiste elualade spetsialistid tuleksid muuseumisse (pere, sõprade, kolleegidega). Milleks raisata oma aega selle

peale, et kohtuda muuseumis keskpäraste inimeste, lugude ja nii ka keskpäraste esemetega? Milleks vaadata „kassikulda“, mida näeb ilma ajalooliste kogudeta teemaparkides? Võib-olla läheks selle asemel hoopis kõrtsi...

Ühesõnaga – ma tahan öelda, et riigile ja rahvale oleks kasulik, kui koostöö nimetatud ministriumide vahel paraneks ja muuseume hakataks käsitlema Eesti haridus- ja teadussüsteemi osana.

Mis puutub Tarandi mõttese, et rahvusmuuseum võiks Eesti erinevates paikades enam kohal olla, siis mulle see meeldib ning ma ei näe selles avalduses Eesti Rahva Muuseumi, kus Tarand töötab, laiutamist. Ma arvan, et Tarand mõtleb avaramalt ja peab rahvusmuuseumist rääkides silmas näiteks ka Eesti Kunstimuuseumi või Eesti Teatri- ja Muusikamuuseumi. Nende rikkalike kogude ja kogemustega muuseumide koostöös Eesti teiste muuseumidega näen ma suur potentsiaali ning mitte ainult kultuuri- ja hariduselu edendamisel, vaid ka regionaalpoliitilises ja majanduslikus plaanis. Esitan sel teemal edasi mõtlemise ärgitamiseks vaid kaks küsimust. Esiteks, kui palju Tartu inimesi käib Tallinnas näitustel ja vastupidi? Teiseks, milline on ühe näituse korraldamiseks ja sellega kaasnevate haridusprogrammide väljatöötamiseks kulunud aja, palgaraha ja vahendite ning piletitulu suhe?

Lisan veel, et suuremate muuseumide toel saaks linnadesse jäävate / linna rahastavate muuseumide tegevust riiklikult (ja mitut eesmärki täites) toetada. Suurte nn rahvusmuuseumide kohalolek, olgu siis ajutiste näituste või vanade ajalooliste kogude professionaalse korrastamisabi näol, oleks kasulik kõikidele osapooltele.

C. R. Jakobsoni Talumuuseum Kurgjal ootab külastajaid teemapäevadele ja käsitööhuvilisi meisterdama. 13. juulil on käsitööpäev, mille suurem tähelepanu on erineval metsaga seotud käsitööl. 20. juulil toimub ohustatud tõugude päev. Selle päeva kangelasteks on eesti hobune, tori hobune, raskeveo hobune, eesti maakari ning eesti vutt. 2. augustil on lamba- ja kitsekasvatavate päev ja 10. augustil eesti hobuse päev. 30. augustil toimub talupäev, mil keskpäeval tõmmatakse käima rehepeksumasin ning taluõuele on koondunud ligi viiskümmend erinevat vanema ning uuema talu- ja käsitöö tegijat, kes nõus oma oskusi ja teadmisi huvilistega jagama.

Hiiumaa Muuseumis on 28. maist 5. juunini muuseumi sünnipäevanädal „Kalevivabrik 185“, 2. augustil kohvikutepäev, 21. septembril Lepa Anna ja Voldemar Panso pingi avamine Kassaris, 17. oktoobril seminar „Ülo Sooster 90“ ja 28. novembril juubeliüritus „Kaljo Põllu 80“. 25. juunist 16. augustini toimuvad iganädalased teematunnid Hiiumaa Muuseumi filiaalides.

SA Ajakeskus Wittenstein / Järvamaa Muuseumis avati 19. sajandi lõpu ja 20. sajandi alguse apteegikogu siiani külastajate eest varjus olnud köögipoolt tutvustav väljapanek.

Amandus Adamsoni Ateljeemuuseumis toimub 28.–29. juunil maalilaager, mida juhendab tuntud kirjanik ja illustraator Kerttu Soans. 11. juulil on Paldiski linnapäevade raames muuseumi hoovis kontsert. Augustis uurib rahvusvaheline kunstnikeseltskond interdistsiplinaarsete uue meedia vahendite abil Paldiskit, merd ja kunsti.

Pärnu Muuseumi suvine suurnäitus „Rõõm ja ahastus“ kaardistab huvitavamaid momente siinses alkoholikultuuris alkoholitootmise ja karskusliikumise ajaloo kaudu.

Teine suvenäitus „Pööratud maailm: Erna Kreischmanni fotod ja maalid“ toob muuseumi kunsti- ja fotokogust välja möödunud sajandi Pärnu ühe olulisema naiskunstniku loomingut. Oktoobris jõuab Pärnu Muuseumisse Lennart Meri filmirännakute (1969–1988) põhjal valminud näitus „Veelinnurahvas“, mille raames tähistatakse ka hõimupäevi.

Muuseumide reformist vaatega maa poole

— HELI NURGER —
PADISE KLOOSTER
AJAKIRI MUUSEUM

Heli Nurger

Maakonnamuuseumide ümberkorraldamine sihtasutusteks algas 2010. aastal hoogtöö korras ning ei saa öelda, et selle tegevusega oleks muuseumimaastik kuidagi terviklikult korrastatum. Selles tegevuses on olnud juhuslikku ekslemist, võimaluste otsimist kohalikul tasandil ning kuna tegeldud on iga maakonnaga eraldi, lahendades iga muuseumi kui probleemi, on ka palju erinevaid lahendusi üle Eesti. Näiteks endise Raplamaa muuseumi puhul on sihtasutuse moodustanud paar valda, Läänemaa ja Haapsalu muuseumide SAs osaleb asutajana riik ja mitu omavalitsust, niisamuti läks Hiiumaa Muuseumiga, Iisakul on endine maakonnamuuseum nüüd munitsipaalhalduses, Järvamaa muuseum ühines Paide linna hallatava sihtasutusega Ajakeskus Wittenstein, Tartumaa Muuseum suleti. Oma parimat lahendust otsivad praegu Harjumaa Muuseum, Valgamaa Muuseum ja Võrumaa Muuseum.

Ümberkorraldamise soovis võib näha ministeeriumi huvi hakata Eestimaa regioonides kohustusi jagama, aga samas on muuseumide ümberkorraldamisega tehtud ka üks huvitav katse selle kohta,

kuivõrd maakonnamuuseumid on tegelikult kogukonnamuuseumid, milleks nad on end alati pidanud. Kui paljudele maakonnamuuseumidele on reformimise käigus tulnud piirkond selja taha? Hiiumaa meenub ainsana.

Tegelikkuses on maakonnamuuseumid, olles oma tegevuse rahastamises seotud otse ja ainult riigiga, oma kogukonnast eemaldunud. Kui Tiina-Mall Kreem küsib, kui palju tartlasi käib Tallinnas muuseumis, siis kui palju ühest või teisest regioonist inimesi käib oma maakonnamuuseumis? Veelgi enam, kui paljud inimesed ühest või teisest regioonist tunnevad, et nende maakonna muuseumis aetakse nende pärandiga seonduvat asja? Kui paljudele tuleb vanaema pööningut koristades meelde pöörduda oma maakonnamuuseumi poole?

Kaarel Tarand ja Tiina-Mall Kreem näevad muuseumide reformimise võtit keskmuseumide rolli laiendamise teel linnas asuvatesse / linna rahastatavatesse paikkondlikesse muuseumidesse. Mina laiendaksin seda vaadet tagasi maa poole. Ma ei saa Tarandiga nõustuda, justkui ajutise iseloomuga haldus-

territooriumidel poleks vaja valgustusasutusi. Maakondade piiride tõmbamine on inimeste kätes ja nii nagu inimesed, on ka piirid ajalikud ja neile territooriumidele oleme me ise nime andnud. Küll aga elavad neil ajutise iseloomuga haldusterritooriumidel inimesed ka tänapäeval ja kuigi nemad pääsevad liikuma, võib enamik muuseumitöötajaid kinnitada, et püsivad muuseumide külastajad ja ka muuseumidesse esemete annetajad on peamiselt inimesed lähedalt. Samuti on kultuuriväärtused teinekord väga paikse iseloomuga, seda nii füüsiliselt kui tähendustega seonduvalt. Ütleme siis nii, et maakonnamuuseumid on aastate viisi kogunud, jäädvustanud ja uurinud maakonnaks nimetatava piirkonna ajalugu.

Munitsipaalmuuseumide kogud on teinekord väga väärtuslikud ning paigamuuseumidega suhestub kohalik kogukond ehk kõige selgemini. Munitsipaalmuuseumide arengupotentsiaal on aga kesine, kuna kohalikes omavalitsustes on muuseumide rahastamine viimasel kohal ja sestap tegeleb munitsipaalmuuseumis ehk üks entusiast oma parimal viisil ja äranägemist mööda kogu selle mahuka

**Püha Bernardi
päevad Padise
kloostriis**

**FOTO: Urmas
Veersalu**

tööga. Seega, kui muuseume vaadelda lennukitena, lendavad keskmuseumid kümne kilomeetri kõrgusel Eestimaa kohal, maakonnamuuseumid viie kilomeetri kõrgusel ning piirkondades tegutsevad munitsipaalmuuseumid teevad madallendu – kes on lennukiga lennanud, teab, mis sealt paistab.

Kui praeguse reformiga oleks suudetud või suudetaks maakonnamuuseumid ja piirkonnas tegutsevad munitsipaalmuuseumid (kes tegutsevad ju samuti „meie raha“ eest nagu riigimuuseumidki) ühe katuse alla saada, tähendaks see professionaalsema tervikpildi saavutamist laiemalt, ka väikeses maakohades, kus küsimus ei pruugi olla niivõrd kompetentsi kui ressursi (töötajate, raha) puudumises.

Eeldatavasti teevad maakonnamuuseumid juba nagunii koostööd keskmuseumide ja teiste teadusasutustega – see võiks olla ju see, mida nende riiklik staatus on võimaldanud. Maakonnamuuseumides oleva teadmise ja koostöökogemuse laiendamine regiooni tähendaks mitmekesisemaid näitusi ja paremat kvaliteeti, teadusliku uurimistöö võimalikkust nendes kogudes (olen ise näinud hinnalisi etnograafilisi tekstiile ja „kes teab kõik, mis seal veel on“ pressituna põõningukappi ühes munitsipaalalluvusega muuseumis), teadustööst lähtuvaid ja õppekavaga haakuvaid pedagoogilisi programme, mis oleksid kvaliteedilt võrreldavad keskmuseumi programmidega.

Või vastupidi: ehk leidub nii mõneski piirkonnas munit-

sipaalalluvusega muuseume, mis oma laiema vaate ja mitmekülgse tegevusega maakonnamuuseumile silmad ette teevad, sest nii mõnigi kord püsiv riiklik sissetulek ja turvatunne uinutavad. Ja küsimus ehk polegi, kes tugevam, kes nõrgem, suurem või väiksem – valdkonna ühiste huvide nimel tegevusi koordineerides saavutatakse laiem vaade, suurem nähtaval olek, millest saavad kasu kõik osapooled.

Muidugi on võimalik liita kokku keskmuseumid ja linnade rahastamisele jäävad endised maakonnamuuseumid ning eraldada seeläbi veelgi enam maa linnast. Samas jääb ikka alles võimalus, et mõni külastaja satub ka väikesesse munitsipaalmuuseumi ning siis peaks liiga pikalt selgitama, et kusagil Eestis on ka pärimuseume.

EESTI MUUSEUMIDE AASTAAUHINNAD 2013

— MARJU REISMAA —
KULTUURIMINISTEERIUMI MUUSEUMINÕUNIK

Seekord anti Eesti muuseumide aastaauhindu välja juba neljandat korda. Kui siia lisada ka eelnenud kuus Muuseumirotti, mida konkursi algusaastatel jagati vaid näitustele, siis võib öelda, et tegu oli juubelihõngulise aastaga.

Kokku oli 2013. aasta konkursil 76 kandidaati. Varasematel aastatel on jäänud kandidaatide hulk 62 ja 83 vahele. Kultuuriministeeriumi muuseuminõukogu kuus teemakomisjoni (kogumis- ja säilitustöö, muinsuskaitse, muuseumiharidus, näitused, teadustöö, muuseumiarendus ja turundus) tõstsid sedapuhku esile 29 nominenti 20 muuseumist. Kõige tihedam konkurents oli tavapäraselt näituste kategoorias, kuhu esitati 24 kandidaati. Mitmed nomineeritud ja ka võitnud projektid olid seotud kultuuripärandi aastaga või lausa otseselt kultuuripärandi aasta egiidi all toimunud. See näitab ühelt poolt muuseumide ettevõtlikkust ning loomingulisust teema-aastaga haakumisel ning teiselt poolt kultuuripärandi aasta positiivset mõju muuseumide tegemiste võimendamisel.

Aasta muuseumirott 2013 ehk parim näituseprojekt. Auhinna said Inge Laurik-Teder, Tõnis Liibek, Maria Mang ja Herke Vaarmann Eesti Ajaloomuuseumist näituse „Siin me oleme! Eesti filmi esimene sajand“ eest. Eesti filmi

Marju Reismaa

Aasta muuseumirotti võitnud näituse „Siin me oleme! Eesti filmi esimene sajand“ kuraatorid prok-jekti esitlemas ja auhinnagalal: (vasakult) Inge Laurik-Teder, Maria Mang ja Herke Vaarmann
FOTOD: Nele Tammeaid

Valga Muuseumis avatakse 3. juunil näitus „Janis Cimze – Eesti ja Läti koolmeistrite õpetaja“. Näitus jääb avatuks augusti lõpuni, sügisel läheb aga rändama Läti koolidesse.

Iloni Imedemaal Haapsalus on avatud näitus „Olen alati siin“. Uuendatud püsinäitusel on eksponeeritud ligi kakssada armastatud illust-raatori tööd. Lisaks saab näha ka pisiplastikat, fotosid, raamatuid, mälestusesemeid ja muud põnevat materjali Ilon Wiklandi elust, rännakutest ja töödest.

Haapsalu Raekojas on avatud näitus „Suvorovi tänava naised“, mis õpetab tekstiilide kaudu väärtustama sajandite vaimset pärandit ehk meie „vanavanaemade garderoobi“, näitab toonaseid moesuundi ja suundumusi, maitseid ja väärtus-hinnanguid. Näha saab rõivaste kollektsiooni väljapanekut ja nn õmblejanna töötuba. Näitus on lahti aasta lõpuni.

Haapsalu Raekoja põhjatiiva uuendatud ekspositsioon „Kuurortlinna teejuht“ keskendub Haapsalu kujunemisele terviselinnaks.

5. juulil korraldab **SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid** XXI ajalookonverentsi, kus tulevad ettekandmisele teemad keskajast II maailma-sõjani.

„Elusad saared. Elus Saaremaa“ on Austria-Eesti ühisnäitus, mis valmis Austria zooloogist prak-tikandi Melanie Pilati Eestis veedetud praktika tulemusena. Näitus annab ettekujutuse sellest, kuidas tuli elu Läänemere suuruselt teisele saarele ning siia ka jäi. **Saaremaa Muuseumi** poolt esemelise materjaliga täiendatavat väljapanekut eksponeeritakse Kuressaare linnuse peakorrusel 4. juunist 13. juulini.

A. H. Tammsaare muuseumis Vargamäel peetakse Vargamäe perepäevi. 1. juunil on tee-maks folkloor (kombed, mäng, laul jne), 13. juulil meeste, naiste, laste tööd ja tegemised, 6. augustil ühised ettevõtmised ning simman ja 14. det-sembril jõulude ettevalmistused.

**Aasta konser-
vaator Mariliis
Vaks näituse
„Kohtukull rahva
meeles ja keeles“
avamisel**

FOTO: Arp Karm

**Aasta kogu-
hoidja Riina
Reinvelt**

**Aasta muinsus-
kaitsja Elo
Lutsepp**

100. sünnipäeva aastal valminud näituse näol on tegemist esimese mastaapse ülevaatenäitusega siinsest filmiloost, mis muu hulgas annab ka pildi Eesti filmi uurimise hetkeseisust. Näitus on üles ehitatud kui filmitootmisprotsess, andes külastajale võimaluse heita pilk selle põneva ning salapärase maailma telgitagustesse. Interaktiivse ja mängulise näituse kujundas Hannes Praks, graafilise disaini tegid Stella Skulatšjova ja Kerli Virk. Kogu näituse visuaalne ja füüsiline lahendus järgib tervikkontseptsiooni ning moodustab harmoonilise lõpptulemuse. Näitus on Eesti Ajaloomuuseumi Maarjamäe lossis avatud kuni 2014. aasta lõpuni.

Aasta konserveerimistö 2013. Auhinna sai Mariliis Vaks Eesti Rahva Muuseumist viie kohtukulli konserveerimise eest. Kohtukull ehk kohtupeegel on Peeter I käsul kasutusele võetud kohtupidamise atribuut, mis Vene keisririigi kohtute istungilaudadele asetatuna tähistas kohtupidamise seaduslikkust. Mariliis Vaks lõi konserveerimismudeli viie kõige esinduslikuma Eesti Rahva Muuseumi kogudesse kuuluva kohtukulli uurimiseks ja konserveerimiseks, mille eesmärk oli abistada konservaatoreid otsuste tegemisel ning pakkuda välja süstematiseeritud arutluskäik konserveerimisülesande püstitusest konserveerimiskontseptsiooni sõnastamiseni. Konserveeritud kohtukulle eksponeeriti Eesti Rahva Muuseumi ja Tartu Ringkonnakohtu koostöönäitusel „Kohtukull rahva meeles ja keeles“.

Aasta koguhoidja 2013. Auhinna sai Riina Reinvelt Eesti Rahva Muuseumist väärismetallist museaalide digiteerimise, muuseumide info-süsteemis MuIS kirjeldamise ja hoiutingimuste parandamise eest. Projekt hõlmas enam kui 4000 eset, nende seas preesid, sõled, sõrmused, lauahõbe jpm. Kõik huvilised leiavad kollektsiooni www.muis.ee lehelt, tehes päringu „ERMi väärismetalli kollektsioon“ kirjelduse lahtri kaudu.

Aasta muinsuskaitsja muuseumis 2013. Auhinna sai Elo Lutsepp Eesti Vabaõhumuuseumist „Pärandiralli“ projekti vedamise eest. Pärandiralli oli kultuuripärandiaasta üks tähtprojekte, mille käigus läbisid kaks rallimeeskonda aasta jooksul tuhandeid kilomeetreid Eestimaa teedel, et kutsuda inimesi arutama selle üle, mis on kultuuripärand – kuidas see tekib, kellele see kuulub ja kuidas meid puudutab. Projekti eestvedaja oli Eesti Vabaõhumuuseum, peamised koostööpartnerid Muinsuskaitseamet, RMK, kultuuripärandi aasta pärandisaadikud ning mitmed muuseumid.

Aasta muuseumihariduse edendaja 2013.

Auhinna sai Helin Haga AHHA Teaduskeskusest teisele kooliastmele mõeldud keskkonnateemaliste teaduslaagrite eest. See vanusegrupp valiti sihtrühmaks, kuna lapsed vanuses 10–13 eluaastat on reeglina käeliselt piisavalt vilunud, oskavad hinnata mitmekesist programmi ja seejuures ka keskenduda ning on eas, kus nende hoiakuid on võimalik suunata ja seeläbi neid analüütiliselt mõtlema juhatada. Teaduslaagrites saavad lapsed ise proovimise ja katsetamise teel keskkonnahariduslikke teadmisi nii metsakeskkonnast, õhu- ja veekeskkonnast kui ka jäätmekäitlusest. Projekti assistendid olid Riina Nõupuu ja Paula Lepind.

Aasta teadusauhind 2013 trükiste kategoorias. Auhinna said Linda Kaljundi ja Tiina-Mall Kreem Eesti Kunstimuuseumi Kadrioru kunstimuuseumist raamatu „Friedrich Ludwig von Maydelli pildid Baltimaade ajaloost“ eest. Kaasautoriteks olid Juhan Kreem, Ain Mäesalu ja Inna Põltsam-Jürjo, kujundaja Angelika Schneider ning tehniline toimetaja Anu Allikvee. Raamatus avaldati esmakordselt ühiste kaante vahel Maydelli albumi kõik pildid ja neile kunstniku enda kirjutatud saateteksti kommenteeritud eestikeelne tõlge. Sellele lisandus mahukas sissejuhatus, milles tutvustatakse Maydelli elu ja loomingut, selle seoseid 19. sajandi ajaloo-kultuuriga ning mõju hilisematele kunstnikele ja kohalikule kultuurimälule.

Aasta teadusauhind 2013 ürituste kategoorias. Auhinna said Silje Sepmann ja Merli Sild Eesti Põllumajandusmuuseumist rahvusvahelise konverentsi „Põllumajanduse ja maaelu muuseumid kui maakultuuripärandi säilitajad ning nende roll rahvusvahelise turismi arendamisel“ korraldamise eest. Professionaalsel tasemel läbi viidud konverentsil toimusid maaelu õpitoad, teaduslike ettekannete päev ning ühtlasi tähistati sellega ka Eesti Põllumajandusmuuseumi 45. aastapäeva.

Turunduse MuuSa ehk aasta turundaja 2013. Auhinna said Riin Alatalu, Hannele Känd ja Triin Männik kultuuripärandi aasta raames toimunud muuseumide ja Edelaraudtee ühisprojekti „Rööpad viivad pärandini“ eest. Koostöötegevused aitasid enam kui 6000 koolilapsel jõuda erinevais Eesti paigus asuvatesse muuseumidesse, arhiividesse ja ka mõisakoolidesse, kus olid ette valmistatud erinevad elamuspaketid. Tasuta transpordi tagas AS Edelaraudtee, kellele kultuuripärandi aasta läbiviijad andsid oma-poolse tänu ja üllatusena **eriauhinna**.

Aasta teadusauhinna võitja trükiste kategoorias Tiina-Mall Kreem

Kultuuriminister Urve Tiidus annab aasta teadusauhinna ürituste kategoorias Merli Sillale

Aasta turundajad Riin Alatalu, Triin Männik ja Hannele Känd

Eesti Politseimuuseumile antud kõige turistsõbralikuma muuseumi auhinna võtab vastu Ants Leemets

Muuseumide aastaauhindade võitjad ja nominendid Tartu Ülikooli muuseumis

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus andis juba kolmandat aastat välja **kõige turistsõbralikuma muuseumi tiitli**, mis sel aastal läks Eesti Politseimuuseumile (SA Virumaa Muuseumid). Euroopa Sotsiaalfondi vahenditest välja antava autasu eesmärgiks on tunnustada eelkõige neid muuseume, kes pööravad suurt tähelepanu turismisõbralikkusele ja atraktiivsusele nii sise- kui välituristi silmas pidades. EASi hinnangul paistab Rakveres asuv Eesti Politseimuuseum, mis tegutsenud alla aasta, silma kaasahaarava ekspositsiooniga igas vanuses külastajale. Ka kannab muuseum edasi valdkondlikku pärandit ning on interaktiivne, nn *hands-on*.

Parima uue või renoveeritud muuseumi auhinda otsustati kandidaatide vähesuse tõttu mitte välja anda ning uuenenud püsinäituste kandidatuure käsitleti muude näituseprojektidega samas kategoorias. Samuti jäi komisjoni otsusel tänavu välja andmata arenduse MuuSa ehk aasta muuseumiarendaja preemia.

Aastaauhindade võitjad saavad võimaluse osaleda erialasel väliskonverentsil või õppereisil 1300 euro väärtuses. Aasta muuseumiroti auhinna võitnud muuseum saab oma esindaja lähendada Euroopa Muuseumifoorumi poolt auhinnatud Euroopa parimasse muuseumisse, mis selgub 17. mail Eesti Kunstimuuseumi Kadrioru kunstimuuseumis toimival auhinnatseremoonial. Loodame, et 2014. aasta Euroopa parimaks muuseumiks valitakse Eesti Meremuuseumi lennusaad – siis ei ole vaja kaugele sõita. :) Teiste auhindade võitjate auhinnareisi sihtpunkt on rahvusvaheline konverents „The Best in Heritage“, mis toimub iga aasta septembris Dubrovnikus. Auhindade eest suur aitäh Eesti Kultuurkapitalile!

„TARTU – VABADUSE SAAR?“

NÄITUS TARTU LINNAMUUSEUMIS

— VIKTOR PAVLENKOV —

Viktor Pavlenkov

SISSEJUHATUS

Kuna kõik ühiskondlik lähtub isiklikust kogemusest, siis ei saa sellele ka käesolevas artiklis...

Sündisin (1960. aastal) ja kasvasin üles Gorki linnas (praegune Nižni Novgorod), välismaalastele suletud NSV Liidu sõja- ja autotööstuse keskuses.

Hoolimata sellest, et linna asutasid 13. sajandil vabad Novgorodi kaupmehed, on siin alati kehtinud Moskva ülemvõim. On ju Gorki Moskva toetav kants Volgal.

1968. aasta kevadel levitati Gorkis lendlehti Praha kevade toetuseks. Seda tegid minu vanematele tuttavad tudengid, kes arreteeriti aasta jooksul. Ülekuulamistel nimetasid nad minu isa kui tuntud autoriteetset ajaloo õppejõudu ja NSV Liidu majandust käsitlevate tööde autorit. Isa hakati kutsuma ülekuulamistele, sõna „läbiotsimine“ leidis koha meie igapäevases koduses sõnavaras. 1969. aasta sügisel karistati teda KGB hoones toimunud kompromiteerivate materjalide põletamise eest seitsmeaastase vangistusega (NSVL Kriminaalkodeks, § 70. Eriti ohtliku riikliku kuriteo toimepanemisele suunatud organisatsiooniline tegevus, samuti osavõtt Nõukogude-vastasest organisatsioonist). Isa viibis selle aja vanglas ja Mordva ning Uurali laagrites. Meie pere liikmeid püüti arestile järgnenud aastatel vaimselt murda – tunnistada süüd ja paluda armu või siis veendi emigreeruma.

Vanemad keeldusid riigist lahkumast ja survet hakati avaldama minu kaudu. Nii teatati meile, et pärast kooli lõpetamist ma kõrgemasse õppeasutusse õppima ei pääse. Perekondlikul nõupidamisel otsustati edasiõppimiseks valida metropolist ja Gorkist kaugem paik – Tartu ülikool.

TARTUST TARTUNI

Tartust olin ma selleks ajaks kuulnud meie peretuttavalt – Moskva matemaatikult, dissidentilt ja kirjamehelt Juri Gastevilt. Tartus oli ta 1950. aastate alguses pagenduses, Tartus tervitas ta ka Stalini surma, mis leidis väljenduse naljaluuletuses „1954. aasta vastuvõtuks“. Lisaks kuulsin Tartu kohta isalt, kelle sõber Garik Superfin oli seal omal ajal õppinud. Enne Tartusse sõitu veetsin mitu nädalat Moskvas peretuttava Jevgeni Gabovitši juures, kes oli Tartust pärit ja kelle isa õpetas ülikoolis matemaikat.

Tuttavate jutustused äratasid huvi Tartu ajaloo ja kultuuri vastu. Nii sain teada kuulsast Derpti ülikoolist ja vaba tudengkonna traditsioonidest, mida Jazõkov oli ülistanud, samuti Tartu osast eesti eneseteadvuse kujunemises ning vene teisitimõtlemise ajaloos.

MINU TARTU AASTATEL 1977–1978

Alates Tartusse saabumise hetkest 1977. aasta juulis kuni lahkumiseni 1978. aasta augustis olin ma paljude seiklusrikaste sündmuste tunnistaja ja osaline.

Hullumoodi õppimine sisseastumiseksamite eel, matemaatika- ja füüsikaeksamite sooritamine, tutvus Pälsoni tänava filosoofiateaduskonna neidude-noormeestega, eesti tudengite korporatsioonilippudega demonstratsioonid, kitarrimäng, laulud, luuletused ja siis äkki – arest ning kümneööpäevane karistus linnavanglas. Seejärel kolimine Kärknasse, kus üürisin toa raudteetöölise majakeses ja sain sõbraks tema perega, töö Tartu lihakombinaadis ja talupõlul Kärknas, tutvus Arkadi Tsurkoviga ja tema kaudu grupi Leningradi tudengiaktivistidega (kes andsid välja põrandaalust ajakirja), autostopiga sõidud Eestis ja Venemaal, teistkordne dokumentide sisseandmine ülikooli. Kõik need sündmused Tartus ja Tartu ümber vaheldusid minu elus suure intensiivsusega. Oli armumisi, romantikat, šampanjat, muusikat, poeesiat, kaklusi, duelle, rõõmu uutest teadmistest ja kogemustest. Tartu oleks nagu spetsiaalselt minu jaoks korraldanud kontsentreeritud karnevalistiilis etenduse sellest, missugune üks õige tudengielu peab olema.

Kogu see elu toimus enamasti venekeelses keskkonnas. Igapäevases suhtlemises teenindajate ja kohalike elanikega pidin veidi ka eesti keelt kasutama – enamasti vestluse alguses.

Siis lõppes minu Tartu-põli. Sõitsin tagasi Nižni Novgorodi, kus isa oli KGB-ga kokku leppinud, et mul lubatakse siiski ülikoolis õppida. Kuid Tartus sõlmitud sidemed, eelkõige kontaktid Arkadi Tsurkoviga ja ajakirja Perspektiivid toimetusega, viisid järgnevate sündmusteni: teisitimõtlejate kokkutulekud Moskvas ja Leningradis, aktivistide arreteerimine, kohtuistungid ja minu pere emigreerumine NSV Liidust 1979. aasta septembris.

JÄLLE TARTUS 2000. AASTA APRILLIS

Kui saabusin 2000. aastal Tartusse, oli alanud uus ajastu – Nõukogude Liit oli jäänud minevikku, punased lipud lennanud tuulde, tänavailt kadunud Nõukogude armee mundris sõjaväelased. Kõndisin pikalt mööda tuttavaid tänavaid. Peatuda otsustasin hotellis Park, kus tudengipäevil saime endale lubada vaid tassikese kohvi. Õhtul läksin kohalikesse klubidesse, lootes sealt seltskonda leida. Illegaardi klubi ei valmistanud mulle pettumust. Just seal tutvusin Andres Parisega, kellest sai minu teejuht uues Tartus.

Taastutvus Tartu ning uue ja sõltumatu Eestiga oli minu jaoks avastus. Hakkasin külastama seda toredat ajalooa täidetud linna. Õppisin tundma Tartu elavat ajalugu, kaasaegset

olukorda ning nautima väikset ülikoolilinna. Tartus elades täitus linn minu jaoks endisaegsete kangelastega mineviku lahingutest, taplustest ja võitlustest.

VEENE TARTU

Tartust sai vähehaaval minu teine kodu, kusjuures pärast meie emigreerumist pole mul esimest olnudki. Olid küll elukohad ja isegi valdused, aga nendes ei tekkinud kunagi kodutunnet. Noorpõlvemälestustega seotud Tartu on saanud minu jaoks vahest kõige südamelähedasemaks paigaks.

Vaatamata sagedastele külaskäikudele alates 1989. aastast pole ma suutnud Venemaal kodutunnet leida. Võib-olla seepärast, et kõik, mille vastu ma nii väga protesteerisin ja võitlesin NSV Liidus, on seal saanud järje, mis väljendub sõdades, seadusevastastes tegudes, poliitiliste parteide tagakiusamises.

Vaikus. Vaakum. Tühjus. Tunne millegi olulise puudumisest ei ole mind maha jätnud juba esimesest külaskäigust Tartusse 2000. aastal.

Kuigi ümberringi oli kõik täidetud arusaamatu vaimustava substantsiga, eesriidega, mille taga oli aimata ime sündi, ei lahendanud ma ikkagi mõistatust. Samas, imesid ja tähendusrikkaid kokkusaamusi juhtus minuga Tartus pidevalt. Kord vaatasin näitust 17. sajandi Tartust ning avastas, et vangla, milles ma kunagi valesüüdistuse pärast istusin, seisis tegelikult Dorpati Academia Gustaviana hoone kohal, sellesama ülikooli, kuhu tahtsin kunagi sisse saada.

Jazõkov, kes siin kaua elas, ülistas Tartut vene keeles. Siin on tema luuletus „Derpt“.

*Mu armsaim maakoht, kus mu hing
taas tõusis vaimustusetulle,
kus laulumuusa ilmus mulle,
mind köitsid vein ja piduring!
On mulle armsad täied sõõmud,
see kõik, mis kaunist noorust seob,
need tudengite hoogsad peod,
kõik elu vahelduvad rõõmud,
tõekspidamiste priius, jõud
ja üllad püüded, teadmisjanu,
mis viib meid avastuste manu,
see vaeka mõtte vaba sõud,
filistreid saatev halvaks panu.
Siin enda saatust loome me,
siin keegi geeniust ei teota
ei Jeesu nimel teda seota
siin kroonuvõimu sambale!
Priid, reipad tervitused sulle,
mu armsaim maakoht, kus mu hing
taas tõusis vaimustusetulle,
kus laulumuusa ilmus mulle,
mind köitsid vein ja piduring!*

7. aprill 1825

(Tõkinud Kalju Kangur)

Jah, Derptis kõlas vaba vene keel ja linn oli priiuse sümboliks oma piiriäärse asukoha tõttu ning Euroopa kultuuriga seotud ülikooli kaudu. Minu tänulikkus selle vaba vene sõna eest oligi ilmselt kõige määravamaks asjaoluks projekti „Tartu – vabaduse saar?“ ellukutsumise juures. Katse tunnistada Impeeriumist sõltumatu vaba keele olemasolu.

Pärast esialgu veel kindla pealkirjata projekti kuuldavale toomist sõprade ja tuttavate hulgas vastas Tartu sellele taas imedega. Minu sõbra Andrese abikaasa Silja Paris, Tartu Linnamuuseumi töötaja, huvitus ideest. Osavõtukutsele vastas ka Garik Superfin, isa saatusekaaslane 35. Permi poliitvangide tsoonist 1970ndatest. Garik, ametlikult Gabriel Superfin, õppis ja töötas Tartus enne ja pärast vangistust. Ta tundis paremini kui keegi teine Tartu nõukogude perioodi hilisema aja dissidentide ringkonda. Projekti käivitumise hetkel töötas ta Saksamaal Bremenis Ida-Euroopa arhiivis.

Vaade näitusele
FOTOD: Joonas
Õunapuu

Vaade näitusele

VEENE KULTUURI NÄITUSE PROBLEMAATIKA NOORES ISESEISVAS EESTIS

Me ei soovinud projektiga „Tartu – vabaduse saar?“ ülistada impeeriumi pärandit. Vastupidi, olles märganud väikest vene kultuuri saarekest, tahtsime me selle olemasolu kinnitada ja pühitseda.

Olen juba mitmeid aastaid otsinud tulemusteta vene sõltumatut kultuuri väljaspool Peterburi ja Moskvat. Isikliku kogemuse varal kujunes mulje, et vaba vene kultuuri ei ole ega saagi olema. Kui sa selles keeles räägid, siis oled määratud igavesti rabelema monumentaalses impeeriumiretoorikas.

Novgorodi vabariik on ainuke majakas ajaloos, linn, millel oli täieõiguslik koht vabade linnade Hansa Liidus. Võimalik, et Novgorodi jäänuised püüdsingi ära tunda Tartus, mis samuti kuulus Hansa Liitu. Just nimelt Eestisse põgenesid vallutamata venelased juba ammustest aegadest.

Kõik need mõtted oma Kiteži otsingutest, mis legendi järgi vaba vene linnana kadus mongolite ja nende kaasajooksikute vallutuste eest Svetlojari järve põhja. Katse jäädvustada ja kutsuda

mälestustes esile, maksta lõivu vabadele vene inimestele, kes mind sedavõrd võlusid minu tudenginooruse aastail Emajõe kallastel, olidki selleks liikumapanevaks jõuks, mis pani mind pöörduma Silja ning Tartu Linnamuuseumi poole palvega avaldada austust romantiseeritud ja võib-olla minu poolt veidi väljamõeldud vene kultuuri fenomenile Tartus.

ELLUVIIMISE IMED

Tõtt öelda ei uskunud ma, et projekt teoks saab. Hakkasime näitusest rääkima 2006. aastal, leppisime koostöös kokku järjekordse muuseumitöötajaga, vahetades temaga paar e-kirja, siis peatus jälle korraldustegevus kuni kohtumiseni järgmise töötajaga. Minu üleskutse endisele tudengkonnale jäi vastusetu. Enamikul neist polnud soovi meenutada ega teha midagi projekti heaks.

Lahendus tuli Alaskalt. 1988. aasta talvel olin ma Alaskal, kui sain vanematelt New Yorgist paki, kus oli ka nõukogude põrandaaluse muusika kassett. Sellelt kuulasin laulu „Autostopi blues“ Umka esituses, mis mind väga üllatas. Laul jutustas sõidust Tartusse, kuhu Anja Gerassimova – Umka oli saabunud autostopiga. Mäletan, et tundsin võõra inimese suhtes, keda Tartusse oli toonud vene vaba poeesia otsingud, vennalikku lähedust.

Jah, nõukogude tegelikkus ei vastanud ilmselt romantilisele legendile vabast linnast. Ent sümbolina oli see siiski olemas kui ohtlik leek, mis ahvatles illusoorse vabadusega. Ta tõmbas oma vaba linna staatusega ligi inimesi kogu Nõukogude Liidust. Just see mõte väljendus projekti pealkirjas „Tartu – vabaduse saar?“. Garik Superfin tegi ettepaneku panna pealkirja lõppu küsimärk, et oleksime avatud igasugustele meenutustele ja tõenditele.

Meie projekti aeg-ajalt võbelev leegike sai päästetud. Läbirääkimistega kaasnesid teod, isegi kui see kõik toimus justkui aastatepikkuses aeglustatud filmis. Pärast pealkirja paikapanekut kitsenes ka näituse teema. See polnud enam kõikehõlmav venelaste võitlus totalitaarse ikkega, vaid tunnistus dissidentlikust liikumisest 1960.–80. aastate Tartus. Siin oli Garik Superfin meile väga suureks abiks. Tema tööloigud said projekti vundamendiks, täpsemalt küll tulemu-seks.

Projekt teostus näitusena „Tartu – vabaduse saar?“, mis oli avatud 2013. aasta oktoobrist kuni 2014. aasta aprillini ja avamispäeval toimunud konverentsina. Näituse avamisel esines Anja Gerassimova ehk Umka.

Näituse korraldamine langes muuseumi õlgadele. Tahaks siiralt tänada kogu muuseumi kollektiivi ning eriti Silja Parist, Maris Viibur-Vilti ja Rünno Vissakut, samuti Gabriel Superfini selle eest, et näitus ja konverents said teoks.

NÄITUS

Näitus oli pühendatud nõukogude perioodile Tartus. Väikesesse saali koondati tollaseid olmeesemeid, seintel olid fotoesitlused inimestest, kes võitlesid vabaduse eest nõukogude türannia tingimustes. Näitus ei vastanud pealkirjas püstitatud küsimusele, kas Tartu oli nõukogude perioodil venelastele vabaduse saar. Ta lihtsalt konstateeris – olid inimesed, kes teadlikult ohverdasid palju ja kannatasid oma teistimõtlemise nimel.

Näituse avamine konverentsi eelõhtul lõppes väikese poeetilise kohtumisõhtuga, kus luuletusi luges Viktor Pavlenkov ja laule esitas Anja Gerassimova. Umka etteaste algas lauluga „Autostopi blues“. Selle esitus viis mind 25 aasta tagusesse käredate Alaska talve ja samaaegselt Eesti 1970ndate autostopi maailma. Justkui kahe kultuuri vahel dialoogi luues luges eesti poeet ja näitleja Merca ette oma luuletusi ning lõpetas etteaste vana vene tudengilauluga Tartust.

KONVERENTS

Konverentsil kohtusid kaheksa ettekandjat maailma erinevatest paikadest. Räägiti olulistest nõukogude perioodi teemadest nagu Lotmani fenomen, vene intelligentsi osa eesti iseseisvuse kujunemisel, Tartu tudengkond, Tartu sümboolne roll vene teadvuses, venekeelsete inimeste olukord praeguse Eestis jm. Suhtlemine vaheaegadel ja pärast konverentsi oli soe ja sundimatu.

Näituse avamispidustused päädisid õhtul Umka ja Zahar Mai kontserdiga Genialistide klubis. Kohaliku kulturoloogi Sergei Dolgovi sõnul oli tegemist kõige tähtsama venekeelse akustilise roki kontserdiga viimase kümne aasta jooksul Tartus. Tartust üleliidulise ja rahvusvahelise kuulsusega hääletajate, luuletajate ja vabade rändajate sihtmärgi teinud lauljannast sai näituse avamistseremoonia lõppakord.

Vagantide kui ülikoolist ülikooli rännanud igaveste tudengite traditsioon oli keskaegse kultuuri tööotsingute oluliseks osaks. Dorpati akadeemia, mille asutasid jesuiidid ja millest sai alguse kohalik ülikool, kuulus just selle keskaegse traditsiooni juurde. Sarnane kultuurikäsituse ilming, mis seob erinevate ajastute töötsijaid, leidis oma peegelduse ka projektis „Tartu – vabaduse saar?“.

Näituse avamise kõnedes kõlas tõdemus, et näitus peegeldab vaid väikest osa vene kultuuri nähtustest Tartu ajaloos. Sellega kaasnes üleskutse konverentsist osavõtjatele ja kuulajatele teha edasist koostööd.

Vene keelest tõlkinud Kaspar Jassa.

Originaalltekst on Tartu Linnamuuseumi kodulehel.

Anja Gerassimova – Umka

Viktor Pavlenkov esinemas rahvusvahelisel ettekandepäeval „Tartu – vabaduse saar?“ 31. oktoobril 2013

ÜLDSE MITTE KALEVI ŠOKOLAADI ANNEKE

INTERVJU KADRIORU KUNSTIMUUSEUMI TURVATÖÖTAJA ANNE TAALIGA

— TIINA-MALL KREEM —
KADRIORU KUNSTIMUUSEUM

Tiina-Mall Kreem

Ajakirja Muuseum käesolev number on pühendatud muuseumiööle ning nii ma siis küsingi alustuseks: mis Sulle kui turvatöötajale esimese asjana pähe tuleb, kui kuuled sõna „muuseumiöö“?

Esimese asjana tuleb pähe palju, kohe väga palju inimesi ja tavapärasest rohkem kukumisi meie vana maja salakavalatel treppidel ehk siis eelnevalt esmaabikotikese täiendamine. Ja siis meeskonna pealikul tüüpiline küsimus – kui palju mehi tööle panna ja keda.

Muuseumiöö, mil muuseumid on avatud südaööni ja tasuta kõigile huvilistele, on siiski vaid kord aastas. Erinevalt kõigist teistest (v.a turvameeskonna liikmetest) oled Sina sageli öösiti muuseumis. Mis toimub muuseumis siis, kui kõik teised magavad? Milline on Sinu muuseumi(t)ööde rutiin ning millised „ehmatused“?

Öösel on meil reeglina rahulik ja vaikne. Päevastest toimetustest annab märku vana naksuv, öösel pingetest vabanev puutrepp, justkui öeldes: täna sai jälle palju külastajaid teenindatud.

Öösel on hea rahulik teha ettevalmistusi järgnevaks päevaks või päevadeks või siis uuendada arvutis tööalaseid dokumente, korrastada paberimajandust.

Aeg-ajalt on muuseumis kui ühiskondlikus hoones ka pidulikud vastuvõtud, mis kestavad poole ööni. Neil puhkudel läheb aeg eriti kiiresti, nii et ühel hetkel lihtsalt avastad: „Oi, mu tööpäev saabki või ongi juba läbi.“

Ehmatusi on ikka ka olnud. Kord kukkus lossi peatrepi lühter laest alla, aga see oli siiski vaid kerge ehmatus, võrreldes sellega, mis juhtus Jaapani keisri vastuvõtu ajal. Sekund pärast keisri auto ärasõitu murdus puu. Nägin seda ka ise pealt ega taha mõeldagi, mis kõik oleks võinud juhtuda, mida muuseumi ja Eesti kohta kõike oleks rääkima hakatud, kui autojuht oleks ärasõiduga hetke viivitanud.

Sa oled noor, pealtnäha habras naine ning töötanud vanas, pea 300-aastases Kadrioru lossis juba enam kui kümme aastat, ütle ausalt – kas sa vahel öövalves olles kardad ka? Ja kui kardad, siis mida-keda ning millele-kellele loota võid?

Siiani õnneks ei ole olnud põhjust karta. Võib-olla seepärast, et selliseid situatsioone pole lihtsalt ette tulnud. Eks neid muuseumi akende ja klaasuste taga piilujaid ole aasta läbi, aga nendega oleme kõik juba harjunud. Ja õnneks on öösel vajadusel abiks ka meie oma hea patrullteenistus. Aga kui hakkab meenutama, siis jah, kunagi ammu, kui hakkasin öösiti lossis tööl käima, siis natuke häiris küll, kui püüti lossivaimuga hirmutada, ning ega see treppide ragin-nagin ka just kõige meeldivam ei olnud.

Turvakaamerate vahendusel näed Sa kindlasti vahel seda, mida keegi teine ei näe. Sa oled ilmselt korduvalt näinud, kuidas ma (tõsi, nüüd küll juba viis aastat tagasi) hommikuti üle muuseumi territooriumi piirdeaia ronin või kuidas keegi külastajatest sukka kohendab jne. Millal Sulle sellised „salakaamera“-pildid nalja teevad, millal mitte?

Mõned aastad tagasi, kui muuseumi territoorium oli öösel aiaga suletud, siis sai tavalisi üleronijaid ära aetud: see tegi ikka väga kurjaks, kuidas inimene ei saa aru, et kui aed on kinni, siis ei tohi sisse minna. Mõnikord sai aga naljaga pooleks ka küsitud, kas ma võin tema aeda ka sisse ronida. Ja loomulikult sain siis kiire eitava vastuse.

Rohkem nalja tegi tol ajal tegelikult see, et kuigi üks aia väravatest ei olnud lukus (päästameti juurdepääsu huvides), ronisid inimesed, ka meie endi maja töötajad, sellest siiski üle. Pani lihtsalt muigama, et inimesed ei vaevu vaatama, kas värav on lukus või mitte, või veel enam see, kui värav ronimise hetkel lahti läks.

Tõsi, olen ka ise üle värava roninud, sest värav oli lukus ja mul oli kiire. Aga karistus ei jäänud siis ka tulemata: jalg jäi värava külge kinni ja ma prantsatasin täpselt poriloiku. Meel küll sellest äpardusest kurvaks ei läinud, pigem tegi nalja teadmine, et jäin monitoride taga kaamerate tööd jälgivale kolleegile vahele.

Aga eks neid sukakohendajaid ja muuseumi ümbruses muruplatsidel piknikupidajaid ole meil nagu mujal maailmaski ikka. Nagu ka neid, kes „romantikaga“ liiale lähevad ja unustavad, et turvalisuse huvides on territoorium kaetud võõraste silmadega – kaamerateaga.

Sa oled ka ema. Kuidas suhtub ema „muuseumiöödesse“ Su poeg? Kas ta tahab ka turvatöötajaks saada? Kelleks sa ise kunagi saada tahtsid ja kuidas turvatööle sattusid?

Anne koos pojaga
FOTO: erakogu

Ma loodan siiralt, et ei pea kokku puutuma kunstirööviga. Selle nimel me siin ka pidevalt kõike arendame, nii ennast kui ka tehnilist poolt.

Emana ma loodan, et mu pojast ei saa turvatöötaja. Paraku ei tasu see majanduslikult ära. Eks iga lapsevanem soovib oma lapsele paremat, kui endal on.

Mina sattusin turvatööle täiesti juhuslikult. Nüüdseks olen turvatööd teinud siin muuseumis juba kümme aastat, lisaks veel kaks aastat teises turvafirmas ja teises kohas. Seega kaksteist aastat, mis on andnud päris kena kogemustepagasi. Tol ajal oli õpingute kõrval vaja lihtsalt raha teenida, et kuidagi ära elada.

Ma ise leian, et kümme aastat on ikka väga pikk aeg ühel objektil turvatöötaja olla, aga ometi olen siia pidama jäänud. Põhjuseks vast see pisike huvi kunsti vastu, mis on mind juba lapsepõlvest saatnud. Samuti teadmine, et

kindlasti teist nii vahvat kollektiivi kui muuseumis – nii maja personali kui ka turvameeskonna näol – annab ikka otsida.

Samas olen koguaeg tahtnud, juba pisikesest plikast peale, saada politseinikuks. Ega see mõte pole siiani peast läinud... Hetkel küll, tõsi, ei taha otseselt politseinikuks saada, vaid pigem õigusorgani sektorisse minna. Sügisel loodan alustada ka õpinguid selles suunas.

Kümme aastat tagasi oli turvatöötajate hulgas naisi vähe ning, tõtt öelda, kutsusin isegi sind, veel kümme aastat nooremat naist kas turvatüdrukaks või Turva-Anneks. Nüüd on meil muuseumis turvatöötajatena teisigi naisi ning nii mõneski olukorras annate te mees-tele silmad ette. Kas turvamehe ja turvanaise vastandamine on või on olnud sinu jaoks üldse oluline?

Üldiselt ei ole meil nii, et on turvamees või turvanaine, meil on turvatöötaja – olgu siis mees või naine. Samas tuleb tunnistada, et ka meie meeskonnas on tegevusi, mida meestöötajal on kahtlemata kergem teha, näiteks pühade ajal (kui majas muud personali peale turvatöötajate polegi) lippude välja panek jne. Kuid tegelikult saavad nii selle kui teiste enam füüsilist pingutust nõudvate töödega hakkama väga edukalt ka naisturvatöötajad. Seega ütleks veel kord – mehed ja naised on meil turvatöötajatena võrdsed.

Kadrioru kunsti-
muuseum

FOTO: Stanislav
Stepaško

Sinu läbisaamine tehnikaga näib olevat suurepärane. Sa valdad kogu muuseumi keerukat turvasüsteemi, sa sõidad päris nõudliku sportautoga, sa tegeled fotograafiaga ning nõuad oma ülemustelt või siis endalt pidevalt veel paremaid „masinaid“. Millisest tehnikast sa praegu, 2014. aasta algul unistad?

Eks see tehniline taip ole tulnud sellest, et mul on neli venda ja koos vendadega olen nikerdanud nii mõndagi. Vähemalt ma ise arvan nii, et just sealt on pärit mu huvi tehniliste asjade vastu. Samas meeldib mulle tehnikutele närvidele käia ja alati nende asjadel ninapidi juures olla, jälgida nende tegevust ja esitada lisaküsimusi. Nii mõnegi asja siin majas olen ise ilma tehniku abita korda teinud.

Fotograafia on tõesti mu üks suurimaid kirgi. Kahjuks müüsin mõned aastad tagasi oma vana tehnika maha, kuna ajanappuses oli see jäänud tolmu koguma ning tuli tahtmine uue ja parema järele. Hetkel kasutan hea sõbra kaamerat. Päris enda kaamerat veel valin – ootan seda „oma“. Kaameraga on nii, et see peab käes lihtsalt n-ö istuma. Ajan ju minagi taga alati maksimumi.

Mis puutub mu autosse, siis see on tõesti üsna nõudlik. Mulle lihtsalt meeldivad kiired autod. Kuskilt on minul tulnud kirk kiirenduste ja ralli vastu. See on valdkond, kus saan kätte vajaliku adrenaliinilaengu.

Sel aastal olen ennekoike mõelnud välja vahetada oma sportliku sõiduauto natuke suurema ja perekesksema vastu. Ja tasapisi olen jälginud ka fototehnika vallas toimuvat, seega – sul on õigus, ma ikka tõesti püüan enda „masinaparki“ täiendada. Ka muuseumis loodan näha jätkuvat turvatehnika arengut, kuigi alles 2013. aastal saime päris korraliku ja kaasaegse tehnika.

Kuidas sa ennast vormis hoiad? Ma oletan, et muuseumis kunstiröövli nähes sa ära ei jookse.

Hmm, kuidas ma vormis hoian? Hea küsimus. Otseselt me trenni ei tee, aga piisavalt hea trenn on minu kolmeaastane poeg, kes hoiab mind pidevas liikumises.

Ma loodan siiralt, et ei pea kokku puutuma kunstirööviga. Selle nimel me siin ka pidevalt kõike arendame, nii ennast kui ka tehnilist poolt.

Tegelikult tuleb muuseumis pättide ohjamisest palju sagedamini tegeleda tavakülastajate poputamisega. Lisaks sellele, kuidas kaitsta ja käsitleda muuseumi eksponaate ja kogusid, oskad sa anda meditsiinilist esmaabi. Kas oled muuseumis tundud, et Sinust sõltub inimese elu või see, milliseks see edaspidi kujuneb?

Anne suurimaid kirgi on fotograafia
FOTO: erakogu

Esmaabi andmise tipphooaeg on suvel, just siis, kui Tallinnas on kruisihooaeg. Me ise kutsume seda „avatud lendurite kooliks“. Kohe, kui ma alles siia, paljude treppidega majja tööle tulin, sain endale patsiendi – murtud jalaluuga soome proua. Koos kolleegiga andsime siiski esmaabi ja seejärel kannatanu kiirabile üle. Alles hiljem, kui oli pingelangus, jõudis kohale, mis oli toimunud, ja mul endal hakkas halb.

Suvel on väga tavalised ninaverejooksud. Muuseumi külastajate hulgas on siis palju väga eakaid inimesi, kes tulnud kaugelt, kes pingutavad üle jne.

Aga ära ütle, et sinul ei ole nõrkusi. Kõigil ometi on. Mis on sinu kui inimese (professio-naali) nõrkuseks, šokolaad või kassid?

Jaa, kindlasti on, aga ei teagi, kas on nüüd paslik seda siin avalikustada :-). Enamik meie maja töötajatest ja juba mõned kliendidki teavad, et mulle väga meeldivad pikad tugevad valged roosid.

MUSEUM KUI REVOLUTSIOON

ICOMI 23. PEAKONVERENTSI MUSEUMIPRAKTIKA RIO DE JANEIROS

— LIIS KIBUSPUU —

ADAMSON-ERICU MUSEUMI HARIDUSPROGRAMMIDE KURAATOR

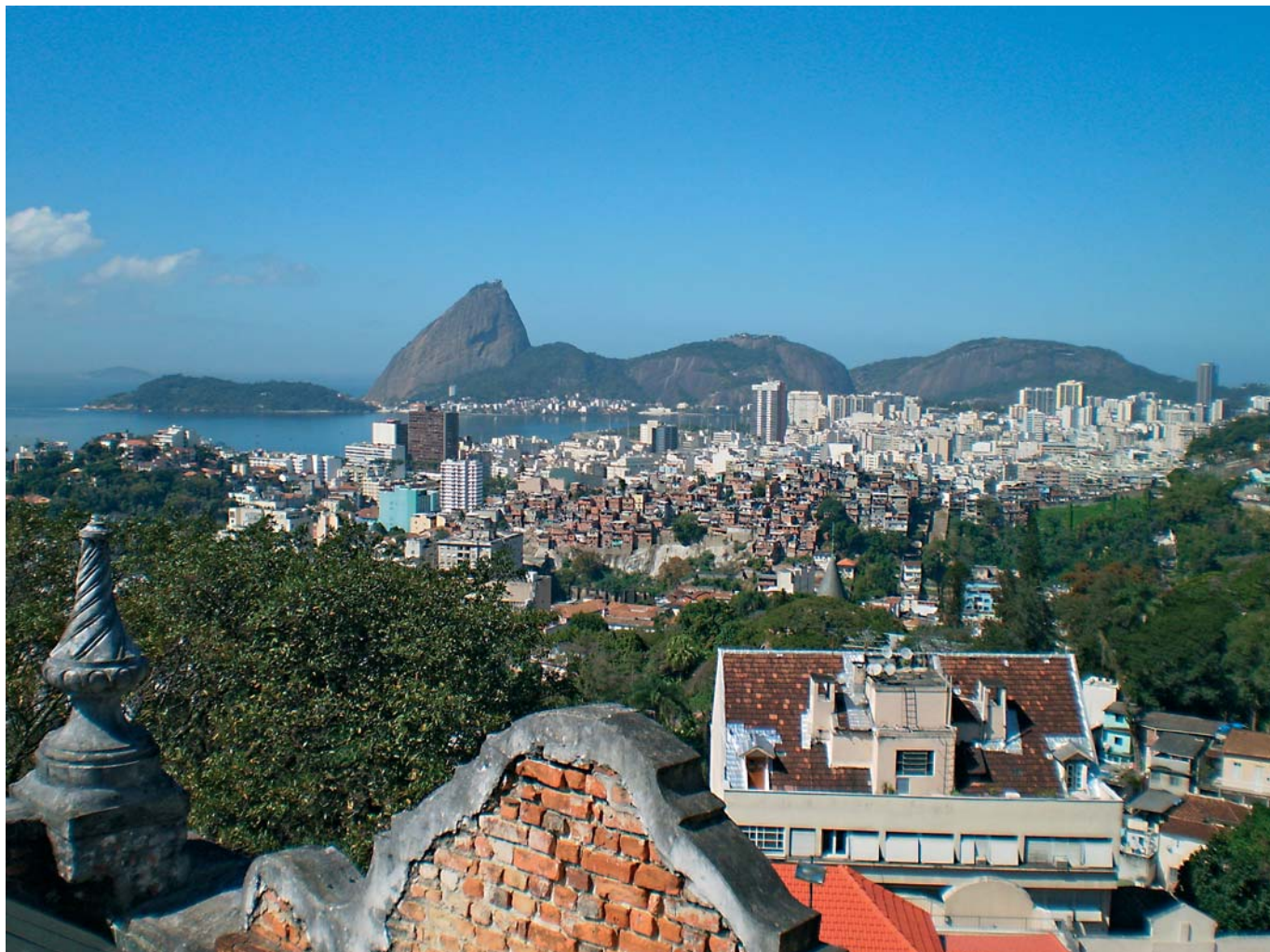

FOTO: Liis Kibuspuu

Vaade ajalooli-
sele Santa Teresa
linnaosale

FOTO: Kersti Koll

2013. aasta rahvusvahelise ICOMi konverentsi programmi Rio de Janeiro oli lülitatud võimalus kandideerida lühikesele praktikale ühes Brasiilia muuseumis. Minul õnnestus veeta konverentsijärgne lisanädal „imelises linnas“ Rio de Janeiro ja heita põgus pilk sealsele muuseumielule. Samaaegselt said seda võimalust nautida veel umbes paarkümmend praktikanti maailma eri paigust. Ei oska öelda, kas põhjuseks oli minu idealistlike vaadetega kohalik juhendaja või samal ajal parlamendihoonet okupeerinud meelevaldajad, kuid omandatud kogemus viis mu mõtted muuseumi ühiskonda transformeerivale potentsiaalile.

Muuseumipraktika kujunes minu Rios veedetud aja kõige viljakamaks osaks, sest lisaks sidemete loomisele kohaliku muuseumi töötajatega õnnestus lähemalt suhelda ja kogemusi jagada praktikantidega üle maailma. Tegu oli inimestega muuseumitöö erinevatest valdkondadest, mis lisas kogemusele lisaväärtust. Vanuselt enamasti 20.–30. aastates, oli nende seas ka keskealisi spetsialiste ning isegi üks ligi 70-aastane kunstnikuhärra Bangladeshist. *Carioca*’dele¹ omaselt ei olnud enamik Rio muuseumitöötajaid välismaiste praktikantide tulekut just liiga tõsiselt võtnud ning suures osas jäi praktikandi enda teha, kui palju ta töövarjuna kaasa liikudes ja inimestega suheldes kohalikust muuseumielust teada sai. Teisest küljest on brasiillased erakordselt sõbralikud ja abivalmid ning lisaks

osavad improviseerijad, mistõttu vist küll ükski praktikant ei kurnud saadud kogemuse üle. Tehti hoopis ettepanek lisada sedalaadi praktikavõimalus iga tulevase ülemaailmse ICOMi konverentsi lisaprogrammi.

Minu jaoks välja valitud praktikapaigaks osutusid Castro Maya muuseumid, millel on kaks filiaali: Museu da Chácara do Céu ajaloolises linnasüdames Santa Teresas ja Museu do Açude linna sisse jäävas Tijuca vihmametsas. Mõlemat ühendab imepärane asukoht ja see, et muuseumid said alguse Brasiilia miljonäri ja humanisti Raimundo Ottoni de Castro Maya (1894–1968) kunstikollektsioonist. Muuseumihooned on

Liis Kibuspuu

Graffitikunst on
linnapildi osa
ka Santa Teresa
linnaosas

FOTO: Liis
Kibuspuu

¹ Carioca – Rio de Janeiro elanik

ühtlasi majamuuseumid – esimeses neist elas Castro Maya ning teine kujutas endast suveresidentsi. Adamson-Ericu muuseumi töötajana pak- kus mulle huvi tõsiasi, et kunstimetseen Castro Maya oli Adamson-Ericu kaasaegne ja jagab temaga surma-aastat – 1968. Lisaks koosneb Museu da Chácara do Céu kollektsioon suures osas modernistlikust kunstitraditsioonist kantud töödest, silma hakkas ka mitmeid nn Pariisi koolkonna esindajaid, mis viis mõtted sellele, et kui Castro Maya oleks oma rännakutel kohanud

Adamson-Ericut, siis oleks ta tõenäoliselt temalt mõne maali ostnud. Muuseum võib uhkustada mitmete modernismiklassikasse kuuluvate suur- kujude teostega. Neid oleks rohkemgi, kui mitte 2006. aasta karnevali ajal ei oleks maskides ja relvastatud mehed viinud muuseumist minema neli Matisse'i, Picasso, Monet' ja Dalí maali, pannes toime ühe viimaste aastate suurema kunstiröövi.

Kaks päeva veetsin Museu do Açudes, aristokraadi endises suveresidentsis ja peopai- gas. Šampanjavahusest hiilgeajast on järel villa kõrvalhoonetega ning troopiline aed bassiniga. Castro Maya oli aga enam kui lihtsalt elumees. Sellest annab tunnistust seegi tõsiasi, et ta muu- tis temale kuulunud hooned ja kollektsioonid muuseumiks juba oma eluajal, 1963. aastal. Kol- leksionääri, maailmakodaniku ning humanis- tina oskas ta hinnata looduse ja kujutava kunsti ühismõju. Muuseumi kollektsioon täieneb praegugi aasta-aastalt kaasaegsete, spetsiaalselt sinna keskkonda loodud teostega, muu seas on esindatud sellised rahvusvaheliselt tuntud kunstnikud nagu Hélio Oiticica, Piotr Ukiński, Lygia Pape. Tähelepanuväärne on, et omavahel ühendatakse kaasaegne kunst, muinsuskaitse- alune hoonetekompleks ja vihmamets. Siinkohal on omaette probleemiks kaasaegse kunsti säili- tamine keerukates tingimustes, mida mõjutavad troopiline kliima, ahvide tembud (seekord päris, mitte inimestest „ahvide“ vandaalitsemine) jm.

Mõlemast muuseumist avanevad kaunid vaated. Eemalt mõjuvad maaliliselt ka punasest tellisest karbikesed mäenõlvadel – vaestelinna- osad *favelad* – luksus ja vaesus kõrvuti nagu Rio de Janeirole omane. Lõhestatus eri klasside

Moodne kunst
keset vihma-
metsa. Piotr
Ukiński
FOTO: Liis
Kibuspuu

vahel on ka osa muuseumitöö igapäevast. Brasiilias elab miljoneid inimesi, kes pole kunagi muuseumis käinud. Muuseumide uksest sisse astumine pole nende jaoks lihtsalt uus kogemus, vaid ühiskondliku klassilise ja rassilise lävepaku ületamine. Eriti drastiliselt avaldub see endise aristokraadi majamuuseumis, kuhu madalama ühiskonnaklassi esindaja sisenes kunagi vaid teenindajana, nüüd aga „teenindatakse“ teda.

Oma muuseumitöö valdkonnast lähtuvalt oli minu fookus eelkõige haridustegevusel. Muuseumitunnid on Rio koolilastele tasuta. Muuseumiharidust toetab ka praktikantide süsteem. Kuigi Museu da Chácara do Céu on Rio kaheksamiljonilise elanikkonna mõistes tõeline minimuuseum, on seal kahele haridustöötajale lisaks väikesel palgal veel 3–4 praktikanti erinevatelt erialadelt. Iga praktikant võib jääda tööle kuni kaheks aastaks ning loob muuseumis kaasa oma eriala ja talendiga. Sealses muuseumihariduses torkaski silma panustamine eelkõige inimestesse. Vastukaaluks moodustas nende kunstivahendite arsenalil vaid väike riul pliiatsite ja paberitega.

Chácara do Céu muuseumi haridustöö on suunatud peamiselt *favelade* asukatele. Laste kaudu üritatakse jõuda ka täiskasvanuteni, eesmärgiks ei midagi vähemat kui ühiskonna muutmine. Koostööprojekti arendatakse ühe lähedalasuva kooliga, mille õpilased käivad koos õpetajatega regulaarselt, üle kahe nädala muuseumis tunde läbi viimas. See eeldab muuseumilt tohutut paindlikkust ja eri teemade tundmist, milles tuleb jällegi kasuks praktikan- tide kasutamine.

Üheks läbivaks teemaks, millega kokku põrkasin, suheldes nii Brasiilia kui teiste maade muuseumide haridustöötajatega, oli tihedam koostöövajadus näituste kuraatoritega. Tihti- peale näib, et haridustöötaja tuleb mängu alles siis, kui näitus on juba valmis, ning koostab sellele tuginedes programmi selle asemel, et juba näituse sünniprotsessis osaline olla. Siin- kohal on muuseumi väiksus pigem plussiks – kui kuraatorite ning haridusnimeste tööruumid on ühised, siis tuleb koostöö ka kergemini. Heaks näiteks siin on Chácara do Céu muuseumi lastenäituste sari, mille puhul kuraator kesken- dub eelkõige väikesele külastajale, alustades sellest, et eksponeeritavad esemed ja pildid on asetatud madalamale, kuni näituse sisu ning kujunduseni. Mainima peaks ka Brasiilia kujunduskunsti erakordselt kõrget taset, mis avaldab ennast nii põnevates näituselahendus- tes kui kaunites trükistes. Mängleva kergusega osatakse seal ühendada eklektilised objektid ning dekoratiivsed värvid ühtseks maitsekaks tervikuks. Näituste kontseptsioonid on tihti- peale teemapõhised – lastenäituste puhul „Loomad“, „Inimesed“, sisaldades kunstiteoseid või muid

objekte erinevatest ajastutest ning stiilidest. Julge mängulisus annab sealses muuseumielus tooni ehk veidi rohkem kui meil.

Muuseumi mõiste laia tähendust Brasiilias iseloomustavad kaks huvitava kontseptsiooniga muuseumi. Värskest valminud Rio Kunstimuuseumi (Museu de Arte do Rio) arhitektuur ühendab 20. sajandi alguse muinsuskaitsealuse hoone betoonist „laine“ abil uusehitisega. Ekspositsioon on jagatud kolmeks osaks: Rio de Janeirot tutvustav näitus, Rio kogude ja rahvus- vahelise kunsti dialoogile pühendatud ruum ning nn Nägemiskool, mis on pühendatud tava- koolide õpetajate visuaalse taju arendamisele. Huvitav on seejuures, et muuseum näeb end eelkõige koolina – niivõrd kesksel kohal on seal haridustöö. Kogude vähene tähtsus muuseumi identiteedis avaldab end kõige äärmuslikumalt

Museu da Chácara do Céu töötajad:
(vasakult) hari-
dustöötaja Ozias
de Jesus Soares,
kuraator Anna
Paola Baptista,
praktikant Lucas
ja haridustöötaja
Fernanda Castro
**FOTO: Liis
Kibuspuu**

**Töötuba Rio
Moodsa Kunsti
Muuseumis
FOTO: Kersti Koll**

Favela muuseumis (Museu de Favela), mille olemasolu põhineb lihtsalt ideel ja soovil säilitada ühist kultuurimälu, hoides seni vaid mittemateriaalseid väärtusi. Need kaks muuseumi, millest üks nimetab end kooliks ja teisel pole käegakatsutavat kollektsiooni, annab hästi edasi sealsete muuseumide ideedekeskust.

Ladina-Ameerika muuseumiharidus on sotsiaalse suunitlusega uue museoloogia liikumise esimesi juurutajaid, rääkida võib juba ligi viiekümneaastasest traditsioonist. Suur panus on siin Brasiilia haridusuuendajal Paulo Freirel ja tema kuulsal raamatul „Rõhutute pedagoogika“ (*Pedagogia do Oprimido*, 1968). Ta vastandas autoritaarse õppemeetodi, kus õpetaja täidab õpilast järk-järgult teadmistega, dialoogilisele lähenemisele, kus teadmised sünnivad õpetaja ja õpilase koostöös. Freire uskus, et ainult viimast meetodit järgides saab sündida sotsiaalse südametunnistusega vaba ühiskond. „Rõhutud“ ühiskonnaliikmed peavad ise aktiivse osalemise kaudu vabastama nii enda kui oma rõhujad. Pole siis ime, et muuseumil on haridusasutusena Brasiilias lausa revolutsiooniline roll. Freire teos on mõistagi tugevalt marksistlik ning sotsialistlikud ideaalid on omased ka suurele hulgale tänapäeva Brasiilia haritlasnoortele.

Pean muidugi tunnistama, et kaks nädalat gigantses Rio de Janeiro ei andnud piisavat ülevaadet tegelikust olukorrast ei linnas ega selle muuseumides. Minu kogemust kujundasid vaid need inimesed, kellega õnnestus mõtteid

vahetada. Arvata võib, et nii nagu paralleelselt eksisteerib Rio, kus keegi sõidab igal hommikul üle lahe helikopteriga tööle ning keegi veedab öö tänaval pappkastis, nii palju on ka erinevaid vaatepunkte. Linnas, kus sotsiaalne ebavõrdsus end igal sammul teravalt meelde tuletab, on muuseumi roll enam kui pärandi säilitamine – see on ühiskondlike stampide lõhkumine ning maailma avardamine nende jaoks, kelle võimalused on piiratud. Seetõttu oli rõõm kohata Rio de Janeiro südametunnistusega ja laia silmaringiga haridustöötajaid. Eesti on brasiillaste jaoks sama eksootiline kui Brasiilia meile. Ja kuigi nad ei suutnud naeru pidada, kui mainisin Eesti elanikkonna väiksust (me mahuksime ära ühte keskmise suurusega Rio linnaossa), siis loodan neid entusiastlikke inimesi kunagi ka Adamson-Ericu muuseumis näha.

SÕJAMUUSEUMIKS KASVAMINE

— MARIKA REINTAM —

EESTI SÕJAMUUSEUM – KINDRAL LAIDONERI MUUSEUM

19. jaanuaril 1919 kirjutas sõjavägede ülemjuhataja polkovnik Johan Laidoner alla päevakäsule nr 5 „Käsin operatiivstaabi juurde Eesti vabastamise sõja muuseumi asutada“ (ERA.1962.1.1. lt. 5.). Selle dokumendiga loodi Vabadussõja esimestel kuudel tulevane Eesti Sõjamuuseum.

FOTO: K. Madisson-Laht

Marika Reintam

Ülemjuhataja päevakäsule eelnes operatiivstaabi ülemal polkovnik Jaan Sootsi algatus tähendusrikast võitlust iseseisvuse eest „suurelt mälestada“. On teada, et Soots võttis ühendust Eesti Rahva Muuseumi hoidja August Pulstiga ja teiste seltskonnategelastega. Soots kirjutas, et „juba on enamlaste käest palju lippusid, raamatuid ja kõiksugu dokumentiisi, kui ka sõjariistu ära võetud. Need kõik tuleks muuseumi koguda“ (ERA.1962.1.1. lk 1. Ettekanne sõjavägede ülemjuhatajale. 19. jaanuar 1919, nr 431). Soots pidas silmas ka sõjamälestuste ning piltide ja fotode kogumist, et „sõda mäletada ka tulevikus“. 1919. aasta jaanuaris ei olnud veel sugugi selge, millega lõpeb 1918. aasta novembris alanud Vabadussõda. Nii otsustatigi, et loodav muuseum jääb esialgu operatiivstaabi alluvusse. Polkovnik Soots kirjutas kohe valmis ka muuseumi põhikirja kavandi, milles nähti ette sõjast õiglase ja täieliku pildi andmiseks koguda muuseumisse ametlikke dokumente, fotosid ja esemeid. Muuseum pidi administratiivselt alluma operatiivstaabile ja muuseumi korraldajaks pidi saama muuseumi hoidja, kelle nimetaks kohale operatiivstaabi ülem. 18. veebruaril 1919 avaldas Soots Postimehes artikli „Eesti Wabastuse Sõja muuseum“, kus selgitas laiemalt sõjast osavõtnud väeosade kirjavahetuse kokku kogumise ja ka lahingute kirjelduste kogumise vajalikkust. Emotsionaalselt kirjutatud artikkel kutsus sõjaväelasi ametlike dokumentide kõrval saatma muuseumisse ka erapabereid ja asju, millel oli saatja arvates ajalooline väärtus. Jaan Soots pöördus artikli lõpus kõikide Eesti elanike poole, „kellele selle sõja mälestis tähtis, koguge ja läkitage kõik sõjamuuseumi, kus seda tänuga vastuvõetakse ja alalhoitakse“. Kõik esemed paluti saata Tallinna Pagari tänav 1, tuba 70. Esemeid kogunes kiiresti. 1919.–1920. aastal korras ja süstematiseeris kogutud esemeid, fotosid ja dokumente August Pulst.

1921. aasta lõpus sai Sõjamuuseumi koguhoidjaks Taavet Poska (23.10.1896–15.12.1998), kes oli osa võtnud Vabadussõjast ja teeninud

reamehena 6. jalaväepolgus ning ühtlasi tegutsenud rindefotograafina. Poska oli pärast Vabadussõda kokku seadnud kaks fotoalbumit koos pildiallkirjadega, mida käis pakkumas muuseumile. Need albumid osteti ära ning seejärel kutsuti ta ise muuseumikogu korrastama ja hoidma. Nii alustas Taavet Poska 1921. aasta detsembris eraisikuna ohvitseri asetäitja ametikohal oma pikaajaliseks kujunenud teenistust sõjamuuseumi muuseumihoidjana. Sõjamuuseum allus Sõjavägede Staabi VI osakonnale, st õppeosakonnale ülemale. Taavet Poska teenistusse asudes sai sõjamuuseum endale uued ruumid ohvitseride kasiino hoone teisel korrusel sissekäguga Vene tn 5 (Deemant 1992). T. Poska pidi kogutud materjale süstematiseerima, uusi materjale välja selgitama ja koguma ning muuseumi väljapanekut ette valmistama. Muuseumi esimene näitus valmis 24. veebruariks 1922.

Sõjaväe juhtkond suhtus muuseumisse tähelepanuga. Anti välja käskkiri, mis keelas väeosades midagi enne hävitada, kui muuseumi juhataja on esemed üle vaadanud. Väiksemad esemed toodi muuseumisse. Suuremad eksponaadid jäid aga väeosadesse ja nendele kinnitati külge sildid „Sõjamuuseumi omand“. Soomusrongide rügemendis hoiti alles vaguniplatvormi suurtükiga, millel oli teeninud Vabadussõjas langenud leitnant Reinhold Sabolotny. Auto-tankirügemendis talletati soomusautot Vanapagan, muuseumile hoiti alles ka mitu Vabadussõjas kasutatud vananenud suurtükki. Anton Irve ja Julius Kuperjanovi perekond andsid muuseumile üle langenud kangelaste isiklike esemeid, ülemjuhataja kindral Johan Laidoner aga dokumente, mis olid seotud tema tegevusega 1917. ja 1918. aastal ning hiljem ka kaks poolakate kingitud Napoleoni-aegset suurtükki.

Eraldi vitriinis olid välja pandud kindral Ernst Pödderi teenetemärgid, tema relvad, vormimütsid, Vabadussõjas kasutatud telefon ja ka surimask. Eksponeerimiseks muretseti mannekeenid ja pandi välja tüüpilised riietusesemed ja vormid, mis olid kasutusel Vabadussõjas, näiteks õppursõdur, ohvitser ja kaitseliitlane. Väga suuremahuline oli relvade väljapanek, nende hulgas ka trofeerelvad ja -lipud.

Taavet Poska käis muuseumi korraldamist õppimas Eesti Rahva Muuseumis ning tutvus ka Soome, Läti, Rootsi ja Saksa sõjamuuseumidega. Muuseumi väljapanekute plaanid tegi Taavet Poska ise. Fotograafina pööras ta suurt tähelepanu rikkaliku fotokogu moodustamisele ning ka väljapanekutes oli kasutatud rohkelt fotosid ja ka valgustatud slaide. Korraldati kogude raamatusse kandmine ja nummerdamine. 1938. aastal valmis Eesti Kulturfilmilt tellitud nädalakroonika „Ringkäik sõjamuuseumisse“¹. 1935.

¹ EFA, arhivaal 198. Ringkäik sõjamuuseumisse. 1938. Eesti Kulturfilm. Operaator Konstantin Märskä.

Vabadussõja muuseumi hoidja Taavet Poska oma töölaua taga

aastal saadeti Belgia Kuninglikku Sõjamuuseumi Brüsselis Eesti Vabadussõja illustreerimiseks täielik kogu Vabadusriste (üheksa risti, mis on seal eksponeeritud tänapäevani), mannekeenid maaväe ohvitseri ja sõduri vormide ning varustusega, lisaks fotosuurendused sõjaväe juhtidest ning nahkköites pildialbum Vabadussõjast. Saadetavate esemete nimekirjas olid ka Aleksander Kulkoffi õlimaal „Soomusrongide edasitung Petserimaal“ ja Nikolai Kulli akvarell „Utria dessant“. (ERA.1962.1.31)

Eesti Vabadussõja Muuseum nimetati ümber Sõjamuuseumiks. Alates 1932. aastast kavandati ja projekteeriti Sõjamuuseumi uut hoonet Tallinna kesklinna. Projektid valmisid 1937. aastaks, aga 1938. aastal Riigikaitse Nõukogus arutatud projekt ei saanud rahandusministeeriumist finantseerimise nõusolekut.

1940. aastal, pärast Eesti okupeerimist tuli Sõjamuuseumil Vene tn 5 ruumidest välja kolida. Varad pakiti ja viidi Koplisse nn Punastesse kasarmutesse.

Vabariigi presidendi otsusega anti Sõjamuuseum 1940. aasta augustis Haridusministeeriumi alluvusse. 1940. aasta juunist kuni detsembrini anti muuseumile nimekirjadega üle paljude likvideeritud Kaitseväe asutuste ja organisatsioonide ning ka likvideeritud Kaitseliidu varad. Enamikku sellest ei jõutud segastel aegadel arvele võtta.

Kopli Punastest kasarmutest koliti Sõjamuuseumi varad Kiek in de Kōki torni. Sõjamuuseumi fotokogu viidi endisesse Provintsiaalmuuseumi Toompeal.

29. detsembril 1940 suleti ENSV hariduse rahvakomissari Johannes Semperi otsusega Sõjamuuseum ja kogud anti üle Riiklikule Ajaloo- ja Revolutsioonimuuseumile (ERA.R-14.1.477). Taavet Poskast sai Riikliku Ajaloo- ja Revolutsioonimuuseumi fondihoidja.

Pärast sõja algust Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahel 1941. aasta suvel anti Sõjamuuseumi kogudest Punaarmeele 12 kuulipildujat, 50 vintpüssi, 35 püstolit, 74 tääki, 18 granaati, 991 padrunit, 26 saablit jm. 1941. aasta septembris, kui vaadati üle Kiek in de Kōki torni, selgus, et selle uks oli granaatidega purustatud ja torni sisse murtud. Kapid olid lõhutud ja nende sisu vedeles maas. Leiti, et puudu on umbes kolmandik Sõjamuuseumi kogudest, sealhulgas Vabadusristide kogu. Rinde lähenedes 1944. aastal hakati torni kindlustama ja aknaavad müüriti kinni. Varad pääsesid seekord rüüstamisest.

Saksa vägede taandumise järel püüdsid muuseumitöötajad koguda lahingutegevusest maha jäänud relvi ja sõjavarustust kollektsioonide ja tulevaste ekspositsioonide tarvis. Muuseum tegi Leningradi sõjaväeringkonnale ka vastava taotluse. NKVD süüdistas muuseumitöötajaid nõukogudevastases tegevuses ja relvad konfiskeeriti. Ajaloomuuseumi teaduslikud töötajad ja osa majanduspersonalist arreteeriti 1945. aasta kevadel. Vangilaagrisse Karagandasse saadeti ka Taavet Poska.

Sõjamuuseumi Kiek in de Kōki jäänud varad said muuseumi uued töötajad üle vaatama hakata alles 1945. aasta lõpus, seni oli torn NKVD valve all. Ülevaatomisel selgus, et paljud

12. veebruaril 1994 avati Viimsis Kindral Laidoneri Muuseumi esimene väljapanek

Muuseumi ruumid remondi ootel 2003. aastal

FOTO: T. Tojak

relvad on puudu. 1945. aasta inventuuril oli ka ülesanne eraldada „fašistliku sisuga materjal“. Algas eksponaatide hävitamine. Mati Mandel, kes on seda teemat uurinud, on leidnud, et hävitamise kohta ei ole Eesti Ajaloomuuseumis säilinud mingisugust dokumentatsiooni (Mandel 1992). Ilmselt ei tehtudki akte hävitatavate materjalide kohta. 1946 läks ajaloomuuseum üle Teaduste Akadeemia alluvusse. Sõjamuuseumi säilinud varad olid Kiek in de Kōki tornis. Torni taga oli sõjaväele kuuluv maa-ala. 1948. aasta alguses murti torni sisse, mille järel leiti, et palju esemeid on purustatud, reostatud ja kadunud.

1950. aastast alates on hävitustöö ajaloomuuseumis aktiivsega dokumenteeritud. Lisaks anti endise Sõjamuuseumi varasid üle Eesti NSV Riiklikule Kunstimuuseumile, Teaduste Akadeemia Raamatukogule, Draamateatrile ja ilmselt ka Leningradi suurtükiväemuuseumile. (ERA.R-14.1.477) 1951. aastal andis ENSV TA Ajaloomuuseum endise Sõjamuuseumi dokumendid, kirjavahetuse, eksponaatide nimistud jms pabermaterjali üle Riigiarhiivile.²

2 Sõjamuuseumi dokumentatsioon koos kogunimestikega asub fondis ERA.1962 ja fotokogu asub tänaseks Filmiarhiivis, EFA.114.

Tänase Eesti Sõjamuuseumi kogusse kuulub ainult üks ese vanast Sõjamuuseumist – Vabadussõja-aegne sõduri müts, mille muuseum ostis erakolleksionääri käest, kes oli selle ostnud Leningradist.

Eesti taasiseseisvumise järel oli Sõjamuuseumi taastamine mitu korda päevakorral. Viimisse, Vabadussõja-aegsele ülemjuhatajale kindral Laidonerile Vabadussõja teenete eest 1923. aastal annetatud mõisa, kust 1992. aasta oktoobris lahkus NSV Liidu Balti laevastiku raadioluure väeosa, asutati Viimsi vallavolikogu otsusega 15. septembril 1993 Kindral Laidoneri muuseum. See muuseum moodustati Viimsi valla muuseumi filiaalina ja oli pühendatud eeskätt kindral Johan Laidonerile. Muinsuskaitse liikumise kõrgajal asutati ka Viimsi Muinsuskaitse Selts, mille üheks aktiivseks eestvedajaks kujunes omal ajal Tondi sõjakoolis õppinud Rein Randveer. Lisaks oli Randveer oma vangla-aastad olnud koos Taavet Poskaga. Just Viimsi Muinsuskaitse Seltsist tuli idee luua Viimsisse Kindral Laidoneri Muuseum. Muuseumi korraldajaks ja esimeseks juhatajaks sai Tanel Lään.

26. veebruaril 2001 taasisutati kaitseminister Jüri Luige määrusega sõjamuuseum, mis sai nüüd nime Laidoneri Muuseum. Muuseumi direktoriks nimetati sõjaajaloolane Hannes Walter. Eesti Sõjamuuseumi taastamine algas tühjal kohalt, sest endise Sõjamuuseumi kogude võimalikust säilimisest ei olnud teateid. Jätkati vallamuuseumi ajal loodud kogude täiendamist. Kogud täienesid perekondade annetustega. Juba 1995. aastal oli Türi vanaproua, õpetaja Lydia Mägi annetanud Sidepataljoni lipu, mille tema kihlatu leitnant Leonhard Hindoala oli 1940. aasta suvel peitnud. Lydia Mägi oli hoidnud lippu padja sees peidus üle 50 aasta. Leitnant Hindoala vangistati 1941. aasta veebruaris Nõukogude julgeoleku poolt ja lasti juuli alguses Tallinnas maha. Selle lipu näol on tegemist ainsa Eesti kaitseväe väeosade säilinud originaallipuga. Vabadussõja-aegse laiarööpmelise soomusrongi nr 1 ülemä kapteni Eduard Nepsi poeg Ülo Neps annetas muuseumile oma isa teenetemärgid, nende seas on kolm kapten Nepsile annetatud Vabadusristi VR I/2, II/2, II/3. Kindral Aleksander Tõnissoni perekond annetas muuseumile kindralile kuulunud teenetemärgid, mida perekond oli hoidnud. Kogusse on perekondadelt tulnud kolonel Oskar Luiga teenetemärgid, VR I/2, II/2, II/3, kindralmajor Richard Tombergi Prantsuse Auleegioni orden, sanitaarkolonel Oskar Liigi Vabadusrist I/2 jt. Neid Eesti sõjaajaloole olulisi esemeid on inimesed hoidnud ja peitnud läbi kogu okupatsiooniaja nii kuuri seina vahel kui ka maa sees.

Muuseumil oli võimalik osta suur kollektsioon Eesti kaitseväe vormirõivaid ja eraldus-

märke, mis teeb muuseumi vormikogu omas vallas esinduslikuks.

2005. aastal valiti muuseumi uueks direktoriks Indrek Tarand. Tihenes koostöö kaitseväega ja lähiriikide sõjamuuseumidega. Tänu Soome Sõjamuuseumi annetusele täienesid muuseumi kogud I maailmasõja, Vabadussõja ja II maailmasõja aegsete relvadega, mitmesuguste püsside, püstolite, kuulipildujate, tankitõrjekahurite, õhutõrje suurtükkide, haubitsate ja välikahuritega. Suurtükke ja teisi raskerelvi saab eksponeerituna näha muuseumi peahoone lähedal asuvas angaaris.

20. märtsist 2006 kannab muuseum nime Eesti Sõjamuuseum – kindral Laidoneri Muuseum. Muuseumi tegevus mitmekesisus ja sealjuures pöörati tähelepanu mitmetele uutele suundadele. Muuseum hakkas koguma teavet eestlaste teenistusest Nõukogude armees. Selleks on muuseumi kodulehel ankeet (www.netsurveys.eu/laidoner), mille on täitnud praeguseks ligikaudu 1500 inimest.

Alates 2001. aastast on muuseum andnud välja aastaraamatuid. Esimesed viis aastaraamatut (2001, 2002, 2003, 2004, 2005) ilmusid Laidoneri Muuseumi aastaraamatu nime all, kuues aastaraamat 2006. aastal Eesti Sõjamuuseumi aastaraamatuna. Alates 2011. aastast jätkas aastaraamat eelretsenseerituna ilmumist Eesti sõjaajaloo aastaraamatuna. Viimased aastaraamatud ilmusid 2012. ja 2013. aastal. Aastaraamatute kõrval on välja antud ka toimetiste sarja.

Kaitseministeerium on muuseumile pannud kohustuse tegeleda sõjahaudade registriga. Nimekirja on kantud Eestis arvele võetud sõjahauad, need on Vabadussõjas ja II maailmasõjas

Üks sõjamuuseumi ülesandeid on Eesti sõjaajaloo talletamine, ka pidev materjali kogumine Eesti kaitsejõudude ajaloo kohta, lisaks sõjaajalooalaste teadmiste levitamine ja sõjaajalooalaste teaduslike raamatute väljaandmine.

langenute hauad. Valminud registri osaga saab tutvuda internetiaadressil <http://www.hauad.esm.ee/>. Nimekirjade koostamine jätkub.

Sõjamuuseumi kodulehelt leiab muuseumi uurimisprojekti tulemusena valminud andmebaasi „Eesti ohvitserid 1918–1940“. Andmekogusse on sisestatud üle 10 000 ohvitseri, arsti ja sõjaväeametniku andmed teenistuskäigu ja saatuse kohta.

Eesti sõjaajaloo uurimise, jäädvustamise ja eksponeerimisega tegelevad muuseumid ja kogud on koondunud Eesti Sõjaajaloo Pärandi (ESAP) koostöövõrgustikku. Sõjamuuseumi kodulehelt leiab tee <http://www.esm.ee/esap/>.

**Ründesuurtükk
Sturmgeschütz
III Ausf G.
Saksamaa
enim toodetud
soomusmasin
II maailmasõja
ajal. Relvastus
75 mm tanki-
kahur StuK 40
L/48 ja 2 × 7,92
mm kuulipilduja
MG 34. KLM ET
739:33 R1 152
FOTO: S. Õismaa**

**Vaade Eesti
Sõjamuuseumi
ekspositsiooni
2013. aastal**
**FOTO: K. Madis-
son-Laht**

Muuseumi juures tegutseb Kindral Johan Laidoneri Selts. Selts korraldab noorte kaitsetahte arendamiseks kooliõpilastele ja ajateenijatele igal aastal septembris toimuvat Laidoneri Olümpia teatejooksu ja Võidupüha tule saatmist.

Alates 2009. aastast juhib muuseumi Kristjan Luts.

Sõjamuuseum tegutseb Viimsi mõisa peahoones, kus ekspositsioonialad on esimesel ja teisel korrusel – kokku 550 ruutmeetrit on ülevaade Eesti vanemast sõjaajaloost, Vabadussõjast, Kaitseväe arengutest kahe maailmasõja vahel ja tänapäevasest kaitseväest. Esimese korruse väljapanekuid täiendab kunstnik Maarit Murka nägemus külma sõja aegsest Euroopast. Teisel korrusel on eksponeeritud kindral Laidonerile pühendatud ruumide väljapanekutes teenetemärkide kollektsioon, mis jõudis Eestisse tagasi alles 2005. aastal. Sõja ajal salaja Soome toimetatud, seejärel Rootsis ja hiljem Ameerikas hoitud kollektsioon anti Eestile üle peaminister Juhan Partsi visiidi ajal USAsse. Siin ruumis on eksponeeritud ka koopia kindral Johan Laidoneri poliitilisest testamendist. Testamendi kirjutas Laidoner Kirovi vanglas 1944. aastal, kasutades kirjutusmaterjalina ühte vene-inglise sõnaraamatut. Teksti seisund ei luba kahjuks seda eksponeerida originaalis.

Sõjamuuseum teeb igapäevaselt tihedat koostööd kaitsejõududega, tutvustab ja eksponeerib ajateenistusega seonduvat ning kaitseväe välismissioone.

Viimsi on jäänud sõjamuuseumile kitsaks. Vanas mõisahoones ei ole võimalik hästi eksponeerida laienevaid relvakogusid ja suurendada

väljapanekute pindu. Muuseum näeb väljaarendamisel suurt perspektiivi Patareiprojektis.

Muuseumis toimuvad programmid lastele, haridusprogrammid ja töötoad, mille kohta leiab lähemat infot <http://www.esm.ee>. Kolm korda aastas ilmub Teabekiri, mida saab vaadata ja huviline sellega liituda aadressil <http://www.esm.ee/infokiri/>. Muuseumi külastus on tasuta.

KASUTATUD ALLIKAD

Eesti Riigiarhiiv:

ERA.1962

ERA.R-14

Eesti Sõjamuuseumi – Kindral Laidoneri Muuseumi arhiivkogu:

Taavet Poska käsikiri „Ühe reamehe elulugu“. KLM Ar F.10.3.

KASUTATUD KIRJANDUS

Deemant, Kaupo 1992. Kunagi oli Eestis Sõjamuuseum. – Kultuur ja Elu, nr 4, lk 29–32.

Mandel, Mati 1992. Kuidas hävitati Eesti Sõjamuuseum. – Kultuur ja Elu, nr 4, lk 33–34.

MÄLU AUGUD

— KALJU PAJU —
EESTI TERVISHOIU MUUSEUMI TEADUR

Mäluauk, mälulünk ehk amneesia on olukord, kus mälu töö on oluliselt häiritud. Mälu ei suuda salvestada uut informatsiooni ning seega ei teki mälujälgi ehk engramme. Kui mälujälgi ei teki, siis ei ole hiljem ka midagi meenutada ja selle aja kohal on tühimik – mäluauk.

Mäluauke ehk lünki tuleb ette mitmetel põhjustel. Sageli on mäluaukud alkoholijoobest tingitud. Joobes inimene suudab hakkama saada mitmete keerukate tegevustega ja vestelda arukalt, kuid sellest ei talletu ajju mitte midagi. Mäluaukudel võib olla ka teisi põhjusi nagu näiteks tõsised psüühikahäired, mille puhul inimene ei mäleta oma elust midagi, aga seda esineb õnneks harva. Mälu häireid esineb ka ajuga seotud haiguste nagu insuldi, kasvajate ning traumade puhul.

Mäluhäirete kõige sagedasemateks põhjusteks on aju vereringe häired, mis on seotud arterite lupjumisega ehk ateroskleroosiga. Selle korral halveneb mälu ajapikku vananedes ja see on küllalt normaalne. Väheneb võime midagi uut õppida ja unustamine sageneb. Juba pärast

40. eluaastat võib juhtuda, et räägite mitmeid kordi ühte ja sama lugu ühele ja samale inimesele. East tulenevad mäluaukud tingivad ka olukorra, et teatakse, mida öelda soovitakse, kuid see ei kõla nii, kuna tekivad valed seosed ja lausele teine tähendus. San Francisco maavärinas ellujääja väljendas end nii: „Jumal tänatud, ma olen veel elus, aga nende elu, kes surma said, pole enam endine.“

Mälulüngad ei ole ainult eakate probleem. Ajutine meeltesegadus, keskendumishäired ja ajutise hajameelsuse episoodid võivad inimest tabada igas vanuses. Küsimus „Mida ma olin tegemas?“ ja see, et mõtted võivad kuhugi uitama minna ja mõne aja pärast tagasi tulla, on tavalised. Inimese elu algab ju ka mäluaukuga. Hoolimata sellest, et laps jätab oma ema

Kalju Paju

hääle meelde juba enne sündi ja õpib maailma jätkuvalt tundma ka pärast sündi, on ta 3.–4. eluaastani täielikus mäluaugus. Selleks ajaks on laps õppinud ära palju sõnu ja oskab neist nelja-viiesõnalisi lauseid moodustada, omandanud hulga teadmisi ja käelisi oskusi ning leidnud endale sõpru. Kõik see jääb talle alles, kuid ta ei suuda meenutada ühtegi sündmust, mis enne 3.–4. eluaastat toimus – lapsel on teadmisi ja kogemusi, aga tal puuduvad mälestused.

Unustamine ja hajameelsus on vast kõigile tuttavad ja kui neid harva esineb, siis vahel on need isegi naljakad. Auditoriumi ette astumine, unustades, mis seal teha tuleb. Nii juhtus helilooja Josef Hofmanniga. Nimelt oli ta unustanud, mis palaga pidi ta kontserti alustama, ja oli sunnitud eesreas istuvalt proualt kontserdi kava paluma. Tuttav on ka auto parkimine ja selle parkimiskoha ära unustamine. Tõeliseks professori hajameelsuse pärliks võib pidada seda, mis juhtus Norbert Wieneriga, kes sõitis Yale'i ülikoolis toimuvale kongressile autoga, unustas, et oli tulnud autoga, ja sõitis bussiga koju tagasi ning teatas järgmisel hommikul politseisse, et tema äraolekul on ta auto ärandatud.

Ilmselt ei riku säärased juhtumid elukvaliteeti, nii nagu ka mõned korrad aastas oma telefonile helistades selle tagaotsimine, koju tagasipöördumine veendumaks, et uks sai lukustatud, või asjade otsimine, mis on pandud

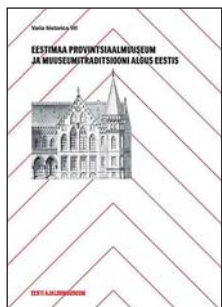
kindlasse kohta, kust neid hiljem ei suudeta leida. Hullemaks läheb asi aga siis, kui seda hakkab juhtuma sageli. Kui pangakaardid ununevad pangautomaati nii tihti, et muutuvad sisuliselt „ühekordse“ kasutusega dokumentideks, telefon on rohkem kadunud kui silmapiiril või te räägite ühte juttu ühele ja samale inimesele nii sageli, et see teda ära tüütab, siis tuleb nende „naljakate“ mäluaukude põhjustega tegelema hakata – vältida stressi, hoiduda alkoholist, süüa seda, mis mälule hea, magada piisavalt ja sügavalt, et õpitu salvestuks, võtta halvast parim, suhelda inimestega ja tegelda spordiga. Loomulikult võib tekkinud auke lappida ka sõprade, raamatute ja interneti abil või siis astuda sisse muuseumisse, et lisaks lünkade täiendamisele hankida uut ja põnevat informatsiooni. Need lihtsad ja kättesaadavad moodused aitavad mälu ja tähelepanuvõimet parandada.

SIIN ME OLEME! EESTI FILMI ESIMENE SAJAND

Eesti Ajaloomuuseum

Eesti Ajaloomuuseumi Filmimuuseumi näituse „SIIN ME OLEME! Eesti filmi esimene sajand“ kataloog heidab pilgu meie filmilukku, mis koosneb armastatud ja unustatud filmidest, meeldejäätavatest tegelaskujudest, filmide saamislugudest ja nendega seotud legendidest ning paljust muustki. Sarnaselt näitusele on ka kataloog üles ehitatud filmitootmise protsessi etappidele. Kataloog on rikkalikult illustreeritud ja sisaldab lisaks fotomaterjalile ka näitusel eksponeeritud esemete pildistusi. Eesti ja inglise keeles. Koostajad Inge Laurik-Teder, Tõnis Liibek, Maria Mang, Herke Vaarmann, keeletoimetaja Hille Saluäär, kujundajad Anne Pikkov, Marek Piliste.

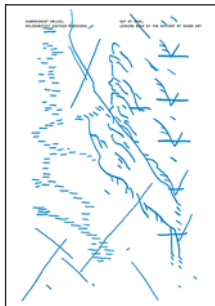

EESTIMAA PROVINTSIAALMUUSEUM JA MUUSEUMITRADITSIOONI ALGUS EESTIS

Varia historica VII

Eesti Ajaloomuuseum

Eestimaa Provintσιαalmuuseumi järeltulija Eesti Ajaloomuuseum tähistas 19. veebruaril 2014 oma 150. sünnipäeva. Muuseumi kogud on aga veelgi vanemad. Artiklite kogumik põhineb 2009. aastal ajaloomuuseumi teaduspäeval „Provintσιαalmuuseum 145. Muuseumitraditsiooni algus Eestis“ peetud ettekannetel. Kogumikus tutvustatakse ka teiste olulisemate 19. sajandil Eestis loodud muuseumide kujunemislugu. Nendeks on Õpetatud Eesti Seltsi muuseum (Kersti Taal), Saaremaa muuseum (Olavi Pesti) ja Narva muuseum (Merike Ivask). Koostaja ja toimetaja Tõnis Liibek, kujundaja Tuuli Aule, keeletoimetajad Hille Saluäär, Külliki Kuusk, Marcus Turovski.

SÜNKROONIST VÄLJAS. HELIKUNSTIST VAATEGA MINEVIKKU

Eesti Kunstimuuseum

Raamat kaasnes Kumu kunstimuuseumi samanimelise näitusega (27.9.2013–12.1.2014) ja käsitleb eelkõige eesti helikunsti arenguid 1960. aastatest kuni kaasajani välja. Koostajad ja toimetajad Ragne Nukk, Kati Ilves, tekstide autorid Ragne Nukk, Kati Ilves, Kiwa, Sven Vabar, Teodor Hultberg, Kaur Garšnek, Katrin Parbus, kujundajad Kaarel Nõmmik, Priit Pärle, Janar Siniloo.

KUNST JA REAALPOLIITIKA

Eesti Kunstimuuseumi Toimetised 3 (8) 2013

Eesti Kunstimuuseum

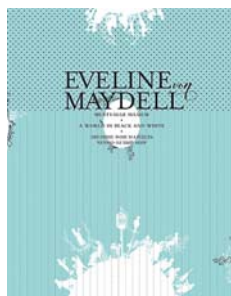
Selles toimetiste numbris avaldatud artiklid on osaliselt pärit Kumu kunstimuuseumi 2012. aasta sügiskonverentsilt, mis kandis samuti pealkirja „Kunst ja reaalsus“. Samuti oli külma sõja aegsele kunstile pühendatud 2007. aastal toimunud Kumu kunstimuuseumi sügiskonverents „Erinevad modernismid, erinevad avangardid. Kesk- ja Ida-Euroopa kunstiprobleemid pärast Teist maailmasõda“. Koostaja ja toimetaja Sirje Helme, kujundanud Mari Kaljuste (makett), Tuuli Aule (uuendatud makett, küllendus).

MAMMA LIINE MÄLUPILDID

Eesti Kunstimuuseum

Lasteraamat kaasneb näitusega „Eveline von Maydell. Mustvalge maailm“ Kadrioru kunstimuuseumis (29.3.–07.9.2014). Raamatu illustatsioonid on Eveline von Maydelli käärilõigete põhjal teostatud kollaažid. Autor Tiina-Mall Kreem, kujundaja Kätlin Tischler.

EVELINE VON MAYDELL. MUSTVALGE MAAILM

Eesti Kunstimuuseum

Raamat kaasneb samanimelise näitusega Kadrioru kunstimuuseumis (29.3.–7.9.2014). Eesti Kunstimuuseumi ja Rahvusarhiivi koostöös valminud näitus ja raamat tutvustavad Teise maailmasõja aastail Eestisse maha jäetud erandlikku ja haruldast kunstikogu – Riigiarhiivis Eveline ja Guido von Maydelli fondis (ERA.1298) leiduvat materjali ning ka Eesti Kunstimuuseumi kogus asuvaid käärilõikeid. Koostajad Linda Lainvoo ja Jutta Kivimäe, tekstide autorid Jutta Kivimäe, Kärt Pauklin, Aleksandra Murre, kujundaja Angelika Schneider. Eesti ja inglise keeles, resümee vene keeles.

OSALUS MUUSEUMIDES

Eesti Rahva Muuseum

Tänapäevase muuseumi üheks olulisimaks väljakutseks on küsimus, kuidas olla arvestatav õppimise ja kaasrääkimise paik. Käesolev raamat annabki ülevaate, kuidas erinevad osalusvõimalused saavad muuta muuseumi rolli ühiskonnas ning pakkuda täiendavaid viise külastajatega suhtlemiseks. Kogumik sisaldab nii teoreetilisi mõtisklusi kui praktilisi näiteid. Autorid püüavad anda konkreetseid nõuandeid osalusaktiivide planeerimiseks ning vastuseid küsimustele, miks ja kuidas muuseumitöös külastajatele osalusvõimalusi üldse pakkuda. Koostaja ja toimetaja Pille Runnel, kujundaja Merike Tamm.

JEF. JOURNAL OF ETHNOLOGY AND FOLKLORISTICS

Vol. 7, No. 2

Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakond ning etnoloogia osakond

Tartu Ülikooli eesti ja võrdleva rahvaluule osakonna toimetatud erinumber on pühendatud muinasjuttudele. Muinasjutu kui rahvaluule liigi kõrval on vaatluse all ka nende esitajad ning esitusviisid. Seda kõik Eesti ja Ungari näitel. Erinumbri toimetaja Merili Metsvahi.

MAAILMAFILM. TARTU VISUAAL-SE KULTUURI FESTIVAL 2014. WORLD FILM. TARTU FESTIVAL OF VISUAL CULTURE

Eesti Rahva Muuseum ja MTÜ Maailmafilmi Ühing

Filmifestivali kataloog annab ülevaate festivalil näidatud filmidest – nii põhiprogrammist kui eesti spordifilmidele keskendunud eriprogrammist. Tutvustatakse ka retrospektiive, mis tänavu olid soome-ugri teemal, pühendatud metsaneetsi suurmehele Juri Vellale (1848–2013) ning soomlase Markku Lehmuskallio ja tema neenetsist abikaasa Anastasia Lapsui loomingule. Koostaja Pille Runnel, kujundaja Tõnu Runnel, kaas Martin Voltri.

LEE 20

Eesti Rahva Muuseumi Sõprade Selts

ERMi Sõprade Seltsi väljaandes meenu-tatakse seltsi kaht aastakümnet, kokku võetakse ka seltsi 2013. aasta tegevus. Kersti Taal keskendub teadusseltside osale muuseumide arenguloos Eesti vabariigi aastatel. Mall Hiimäe vaatleb lastemänge aja peeglis. Edgar Saar kirjutab kogumisreisidest Rootsi eestlaste juurde, et talletada mälestusi kodumaalt lahkumise kohta. Maie-Ann Raun tutvustab Tarbeklaasi peakunstniku Helga Kõrge loomingut. Helgi Vihma meenutab Johannes Aaviku Seltsi eellugu. Avaldatakse ERMi aukorrespondendi Jegart Kõmmuse sõjaaegseid tagalamälestusi ja kokkuvõtte ERMi kirjasaatjate kaastöödest. Koostaja Sirje Madisson, toimetajad Sirje Madisson ja Ivi Tammaru.

VANA-TARTUMAA RAHVARÕIVAD

Eesti Rahva Muuseum

Raamat tutvustab Lõuna-Eesti ühe piirkonna – Tartumaa talurahva rõivastuse arengulugu. Rahvarõivakandja ja -huvi-line leiab näiteid Tartumaa 16 kihelkonna kostüümidest. Rõivaste kirjeldamisel on kasutatud ERMi esemekogu ja arhiiviallikaid. Autor Reet Piiri, kujundaja Maarja Roosi.

ÄRATUSMÄNG UINUVALE RAHVAMUUSIKALE. AUGUST PULSTI MÄLESTUSI

Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum

Raamatus kirjutatakse August Pulsti tege-mistest nii teiste kui tema enda sõnade läbi. Omal ajal kirja pandud meenutused 20. sajandi esimese poole külamuusi-kutest, nende mõtetest ja olemusest on väärt lugemine tõsisele rahvamuusika-huvilisele. Teaduslikult süstematiseeritud info muusikute ja ringreisidest aitab orienteeruda Pulsti ajas ja elutöös. CD-plaadilt ja QR-koodidega (Eesti Rahvaluule Arhiiv) kuuluvad originaal-salvestused annavad aimu, kuidas kunagi pilli mängiti. Autor Krista Sildoja.

KUNSTI JA TÖÖSTUSE VAHEL. KUNSTITOODETE KOMBINAAT

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum

Raamat kaasneb samanimelise näitusega ning avab eesti tarbekunsti ja disaini seisukohalt unikaalse nähtuse tagamaid ja väljundeid. Kunstitoodete kombi-naadid, mida 1975. aastast teatakse ka ARSi nime all, on Eesti disaini kontekstis huvitavad mitmest aspektist – nii moodustamise kui argikeskkonna muutu-mise arutelude poolest. Huvitav on ka kombinaadi positsioon kunsti ja tööstuse, tarbekunsti ja disaini vahel. Koostaja Kai Lobjakas, kujundaja Tuuli Aule.

KLASSIKUD. MAIT SUMMATAVET

Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseum

Kataloog kaasneb samanimelise näitu-sega ja annab ülevaate Eesti ühe pikema staažiga disaineri Mait Summataveti loomingust ligi viiekümne aasta vältel, peatudes olulisematel objektidel, mida autor ka ise kommenteerib. Nende hulka kuulub näituste ja ekspositsioonide kujundusi, mahukaid sisekujundus-lahendusi ning aastate jooksul disainitud valgusteid ja mööblit.

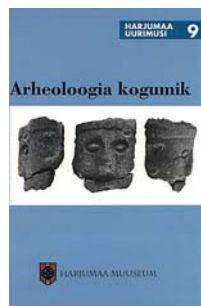

TALLINNA VÄIKETÖÖKODADE KRISTALL 1935-1940

CRYSTAL FROM TALLINN MINOR GLASS WORKSHOPS 1935-1940

Tallinna Linnamuuseum

Väljaanne tutvustab Tallinnas 1930. aastate teisel poolel tegutsenud vähetuntud kristallilihvimise töökodasid, kus kaunistati enamasti välismaalt sissetoodud kristalltoorikuid välismaiste mustrite eeskujul. Albumiosa annab ülevaate viie kristallilihvimise väiketöökoja tänaseks haruldaseks muutunud toodangust kaubamärkidega „Geve Kristall“, „Ippe Kristall“, „Briljant“, „Aare“, „Tinakristall A. Amos“. Eesti ja inglise keeles. Autor Urve Mankin, toimetaja Anu Jõgi, kujundaja Anne Järvpõld, fotograaf Jaan Künnap.

ARHEOLOOGIA KOGUMIK Harjumaa uurimusi 9 Harjumaa Muuseum

Trükises on vaatluse alla võetud eripalgelised, seni vähe käsitletud või viimastel aastatel avastatud muinas- ja ajaloolised objektid. Aivar Kriiska ja Roland Koidu kirjeldavad 2011. aastal Humalast leitud Rooma mündi põhjal omaaegse Rooma impeeriumi peegeldust Läänemere idakaldal. Mauri Kiudsoo ja Irita Kallis keskenduvad viikingiaegsele Vomentaga muinaskihelkonnale ning analüüsivad piirkonna kujunemislugu. Ain Mäesalu selgitab Keila linnuselt leitud Püha Jüri ripatsil kujutatud pühaku kiivri, kaitsevarustuse ja relvastuse põhjal ripatsi valmistamisaega. Gurly Vedru artiklis on tähelepanu keskmes viikingiaeg ja Kuusalu küla kui piirkonna tuumik. Villu Kadakas, Kahrut Eller, Anneli Kalm ja Guido Toos kirjutavad 2012. aastal Anija mõisa peahoone eest avastatud kesk-aegsetest ehitusjäänustest. Villu Kadakas vaatleb oma artiklis Kose keskaegse kiriku ehituslugu. Martin Malve, Raido Roog ja Anti Lillak visandavad Rapla kirikuaiast 18. sajandi matuse põhjal pildi tolleaegse eaka mehe võimalikust elukäigust ja matusekombestikust. Toimetajad Ulla Kadakas, Nele Kangert. Toetanud Eesti Kultuurkapital.

The opening story in the journal is an interview conducted by **Piret Õunapuu, Chair of the Estonian Museum Association**, with the **Minister of Culture, Urve Tiidus**, who has been working in this position since December 2013. According to the words of the minister, Estonian museums are regarded as authoritative and of high expertise in the sphere, and progress in information technology helps them to be competitive. At the moment, the Ministry of Culture has not planned the foundation of any new museums or financing of private museums.

The requirement to earn their own revenue is not meant for turning museums into lightweight entertainment establishments, but enable them more efficient management by way of product and service improvement. Seeking a balance between the museum as a memory institution and a creative institution is a matter of competent management.

The development plan on cultural policies until 2020 declares clearly that the state aims at increasing the minimum salary of a full-time specialist in the field of culture, who has higher education and professional qualifications, and is employed by a state institution, at least to the level of the Estonian average.

Presently, the draft of the new heritage protection law is undergoing a process of coordination; according to the draft, the state would take over part of the responsibilities of the current owners of official heritage protection objects, for example, heritage protection supervision and preliminary archaeological studies. The new museum law stipulates the foundation of a heritage protection and museum board, which would enhance the administrative organisation of museums and heritage protection work at the state level.

MUSEUM NIGHT IS THE MOST EFFICIENT JOINT UNDERTAKING OF ESTONIAN MUSEUMS Epp Alatalu Estonian Museum Association

It is not always that active marketing and mutual cooperation between museums have been taken for granted. The tradition of the Museum Night, which was started in the Museum Year (2009), has largely contributed to the self-assertiveness of museums in Estonia. Many smaller museums must obviously acknowledge that the extensive all-Estonian event has contributed to their work not only for one night, but has helped them to feel as more equal among their larger peers and also gain in popularity. The Museum Night event, which has been ongoing for six years, has proved for the majority of museums

that instead of competition it is rather extensive joint marketing, which has an impact on their activities throughout a whole year.

ANNUAL CONFERENCE OF THE EUROPEAN MUSEUM FORUM AND THE EUROPEAN MUSEUM OF THE YEAR AWARD 2014 CEREMONY IN TALLINN

Sirje Helme
Art Museum of Estonia

The first European Museum of the Year Award was handed out in 1977. The rise of the award is related to the ideas and activity of Kenneth Hudson, at the time when museums seemed to have been excluded from ongoing social developments. Kenneth Hudson was the one to contemplate the meaning of museums in society. We take it for granted that the museum is a memory institution and that it preserves everything that would otherwise disappear, but is in fact indispensable for the future generations. But is it indeed? And what do museums do to really matter to people, to make a museum visit part of their behavioural pattern? This is what Kenneth Hudson was concerned about, and, in a nutshell, his message is very simple: the museum has to be oriented to its audience, and museum workers have to regard their activity from the inside out, not the other way round.

In 2008, the award was given to the Art Museum of Estonia. This year's award was handed out at the 36th European Museum of the Year Award (EMYA) gala, which took place at the Kadriorg Art Museum in Tallinn and was preceded by the annual conference of the European Museum Forum at the Kumu Art Museum.

GIVE ME A TOEHOLD AND I WILL IMPLEMENT THE COUNTY MUSEUMS REFORM! Kaarel Tarand Estonian National Museum

Since 2010, plans have been made in Estonia to push through the county museums reform, the aim of which would be to convert the county museums currently subordinated to the Ministry of Culture into private foundations. In his article, Kaarel Tarand points out as reasons for the failed cultural and museum policy mainly problems of political leadership: the documents formulating the main objectives of the sphere have been drawn up by incompetent officials, and even if they abound in catchy slogans, they do not correspond to contemporary requirements. This is why the only outcome of the museum reform is a change in the legal form of museums.

According to Tarand, we must not regard the museum as any other sphere of service industry, the main aim of which is to earn its own revenue.

As county museums are smaller and more defenceless, the Ministry of Culture started the reform with them. In some cases, the evolution of contemporary county museums in Estonia has, as background, the Soviet-period raions (districts), and therefore quite a few Estonian counties lack a clear and larger-scale identity. This is why Tarand poses a question why such an enlightenment institution as a museum should operate on temporary administrative territories. Rather, it is essential that each bigger town in Estonia would be granted the existence of a municipal museum as well as the presence of the national museum in a certain form.

Tiina-Mall Kreem from the Art Museum of Estonia supports Kaarel Tarand's observations and emphasises the problems due to lack of cooperation between ministries, in the sphere of museum education and work with the public at large. Unfortunately, the ministries do not take research and educational work done at museums seriously enough.

Heli Nurger (Padise Monastery) discusses the county museums reform from a different angle, emphasising the museological values preserved at the currently operating municipal museums and the non-existent resources for their preservation. Nurger argues that the county museums reform would enable us to merge county museums with the municipal museums operating within the county, and thereby create preconditions for a quality museum service at small museums.

ESTONIAN MUSEUM OF THE YEAR AWARD 2013

Marju Reismaa
Museum Adviser, Ministry of Culture

There were 76 candidates for the fourth Museum of the Year Award, and theme committees selected 29 nominees from 20 different museums. The prize for the best exhibition project was awarded to the exhibition of the Estonian History Museum, entitled "Here We Are! The First Century of the Estonian Film". Also, the following prizes were awarded: conservation work of the year, collection keeper of the year, heritage protector of the year at the museum, promoter of museum education of the year, science award of the year in the category of publications and events, and marketer of the year. The title of the most tourist-friendly museum went to the Estonian Police Museum

in Rakvere (The Museums of Virumaa Foundation). As this year the number of nominees was rather small, it was decided not to give out the prize for the best new or renovated museum.

TARTU – ISLAND OF FREEDOM?

Viktor Pavlenkov

From October 2013 to April 2014, the Tartu City Museum presented an exhibition entitled "Tartu – Island of Freedom?", which was dedicated to the manifestations of Russian culture in the Soviet-period Tartu. In the Soviet period, Tartu and its university served as a refuge for Russian dissidents, a so-called island of freedom. Within the framework of the exhibition, a conference was organised, which discussed essential topics of the Soviet period: Lotman's phenomenon, the contribution of Russian intelligentsia to the restoration of independence in Estonia, Tartu's symbolic role in Russian consciousness, the current situation of Russian-language people in Estonia, etc.

As the current issue of our journal is dedicated to the Museum Night, the **persona story** by Tiina-Mall Kreem, researcher-curator of the Art Museum of Estonia, enquires Anne Taal, security guard at Kadriorg Palace, about what nights at the museum are like.

MUSEUM AS A REVOLUTION

Liis Kibuspuu
Adamson-Eric Museum

The author of the article underwent her museum training in Rio de Janeiro after the 23rd General Conference of the ICOM, and shares her experiences in detail. The training consisted in being a work shadow for one of the Rio de Janeiro museum workers, and Kibuspuu had this training at the museum of Castro Maya, a Brazilian millionaire, humanist and art patron. As she is a museum educator, she was particularly interested in topics related to museum education. Museum classes are free for Rio schoolchildren and museum education is also supported by the system of trainees: three to four trainees from different spheres of life may work at the museum for a small salary for up to two years, contributing to the museum work with their knowledge and talent. By way of educating children, the museum also makes attempts to reach their parents, aiming at making changes in the whole society. In the city featuring social inequality at each corner, the museum's role is to undo social clichés and widen the worldview of those with limited options.

EVOLVING INTO A WAR MUSEUM

Marika Reintam
Estonian War Museum

In the first months of the War of Independence, on January 19, 1919, the Museum of Estonian War of Independence was established by the order of Lieutenant Colonel Laidoner, Commander-in-Chief of the Estonian army. The museum's main aim was to collect the weapons and flags, books and documents confiscated from the enemy, as well as other materials related to the war, such as reminiscences, photos, etc., which would help people to better remember the war fought for the independence of our country. The museum was closed down in 1940, after Estonia had been occupied, and the collections were handed over to the State History and Revolution Museum. After the beginning of the Second World War in 1941, the Red Army was provided from the collections of the former war museum. After the German army had retreated, the museum workers tried to supplement the collections of the museum with the weapons they had left behind, and for doing it were charged with anti-Soviet activity. In 1945, several workers of the History and Revolution Museum were arrested and deported to Siberian prison camps. The collections of the current Estonian War Museum include only one item from the former War Museum; this is a soldier's cap from the War of Independence, which the museum acquired from a private collector, who in turn had bought it in Leningrad (St. Petersburg).

The War Museum was re-established from scratch in 2001. Today, the War Museum collects, among other things, information about Estonians who served in the Soviet Army, publishes yearbooks and series of transactions, deals with the register of war graves, and has compiled a database of Estonian officers in 1918–1940. Currently, the museum operates in the main building of Viimsi Manor, and is open to visitors for free.

MARIANN RAISMA

Tartu Ülikooli muuseum
2. juuli 1974

ENDEL PÜÜA

Saaremaa Muuseum
7. juuli 1954

HEDI KARD

Eesti Kunstimuuseum
12. juuli 1969

MARIKA VALK

UNESCO Eesti Rahvuskomitee
3. august 1954

ELLA VIKK

Porkuni Paemuuseum
5. august 1949

ANDRES UUENI

Ennistuskoda Kanut
18. august 1974

HELI NURGER

Padise klooster
Ajakiri Muuseum
19. august 1974

ELA MARTIS

Endine Tartu Ülikooli ajaloo muuseumi
direktor
20. august 1939

HELGI SOODLA

SA Eesti Tervishoiu Muuseum
23. august 1949

INGE LAURIK-TEDER

Eesti Ajaloomuuseum
25. august 1974

PIRET SEPP

Kumu kunstimuuseum
25. august 1984

ALDUR VUNK

Pärnu Muuseum
2. september 1959

KRISTA SARV

Eesti Ajaloomuuseum
8. september 1974

LIIA REBANE

Tallinna Tehnikaülikooli Muuseum
22. september 1959

LAINE LÕVI

Setu Talurahvamuuseum
6. oktoober 1954

MARI LUUKAS

Tallinna Tehnikaülikooli Muuseum
12. oktoober 1984

PIRET JÖGISUU

Eesti Rahva Muuseum
21. oktoober 1974

URMAS VEERSALU

1. november 1979

AIMI HOLLO

Dr. Fr. R. Kreutzwaldi Memoriaalmuuseum
14. november 1944

AIME KÄRNER

20. november 1944
Tartu Linnamuuseum

ENN MAINLA

Eesti Spordimuuseum
21. november 1944

INGRID PIHELKAS

Ennistuskoda Kanut
4. detsember 1954

ENE TROMP

Kunsti Restaureerimise OÜ
9. detsember 1954

IVI LAATSIT

27. detsember 1954

23 väikesed kuhiksõled
A 316:493–A 960:168

23

24 setu kuhiksõled
13271–A 474:28

24

25 setu kuhiksõled
A 509:6785–A 661:1

25

26 setu kuhiksõled
A 668:26–A 960:149

26